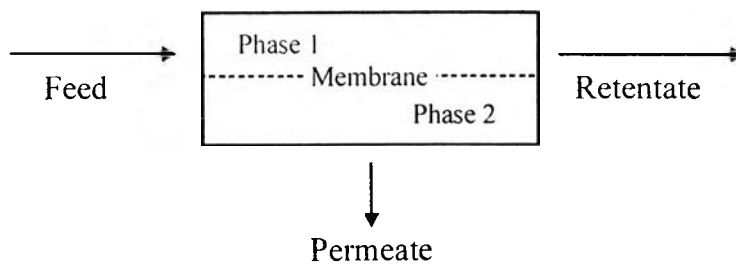

บทที่ 2

ทบทวนเอกสาร

2.1 กระบวนการเมมเบรน (Membrane Process)

กระบวนการเมมเบรน หมายถึง กระบวนการต่างๆ ที่อาศัยเยื่อเมมเบรน (semi permeable membrane) ในการแยกสารละลายเมมเบรนออกจากน้ำ หรือของเหลวอื่นๆ หลักการทำงานแสดงดังรูปที่ 2.1 ความสามารถในการแยกขึ้นอยู่กับขนาดช่องว่าง (pore size) หรือ Molecular Weight Cut-off (MWCO) ของเมมเบรน โดยอาศัยกลไก 2 ชนิด คือ การกรองติดค้าง (Sieve Effect) และการแพร่ผ่าน (Diffusion Effect) ซึ่งสามารถนำมาใช้เพิ่มความเข้มข้นหรือทำให้สารบริสุทธิ์ขึ้น หลักการสำคัญของกระบวนการเมมเบรนก็คือ จะต้องมีความเข้มข้นที่ทำให้สารละลายไหลผ่านและเกิดการแยก เช่น ผลต่างของความเข้มข้น ผลต่างของความดัน เยื่อเมมเบรนที่ใช้งานในปัจจุบันจะสังเคราะห์ขึ้นจากสารโพลีเมอร์และสารประกอบอื่น ๆ เช่น เซลลูโลสอะซิเตต เซลลูโลสไนเตรท โพลีเอไมด์ เป็นต้น และในปัจจุบันได้มีการนำกระบวนการเมมเบรนเข้ามาใช้ในงานอุตสาหกรรมมากมาย รวมทั้งในการบำบัดน้ำเสียจากอุตสาหกรรมอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

รูปที่ 2.1 หลักการทำงานของกระบวนการเมมเบรน

2.1.1 ประเภทของเมมเบรน

ปัจจุบันได้มีการผลิตเมมเบรนขึ้นมาหลายชนิดเพื่อให้เหมาะกับลักษณะการนำไปใช้งานประเภทต่าง ๆ โดยเราสามารถแบ่งประเภทของเมมเบรนได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

2.1.1.1 Isotropic Membranes

เป็นเมมเบรนที่มีส่วนประกอบโครงสร้างสม่ำเสมอ สามารถแบ่งได้อีก 3 ประเภทได้แก่

- 1) Microporous Membranes เมมเบรนประเภทนี้จะมีรูพรุนกระจายสม่ำเสมอทั่วทั้งแผ่น แยกสารโดยอาศัยการกรองติดค้างเช่นเดียวกับการกรองด้วยทราย แต่รูพรุนมีขนาดเล็กกว่าถึงกรวยทรายมากคือจะอยู่ที่ 0.01 - 10 ไมครอน กลไกหลักในการทำงานคือการกรองดักสารที่มีขนาดใหญ่กว่ารูพรุนของตัวเมมเบรน เมมเบรนชนิดนี้ได้แก่ ไมโครฟิลเตรชัน อัลตราฟิลเตรชัน และนาโนฟิลเตรชัน
- 2) Nonporous Dense Membranes เป็นเมมเบรนที่เนื้อแน่นไม่มีรูพรุน แยกสารด้วยการแพร่ผ่าน กลไกหลักคือ จะอาศัยความสามารถในการแพร่ผ่านเมมเบรนของสารละลาย 2 ชนิด ที่อยู่แต่ละด้านของเมมเบรน เมมเบรนประเภทนี้จะมีความแน่นสูง ได้แก่ กระบวนการออสโมซิสผันกลับ เมมเบรนสำหรับแยกก๊าซ และ pervaporation membrane
- 3) Electrically Charge Membranes เมมเบรนประเภทนี้อาจจะมีรูพรุนหรือไม่มีรูพรุนก็ได้ แต่โดยทั่วไปจะมีรูพรุนขนาดเล็กมากโดยที่ผนังของรูพรุนจะมีอิออนที่มีประจุลบหรือบวกติดแน่นอยู่ เมมเบรนที่มีประจุบวกติดอยู่เรียกว่า Anion Exchange Membranes เพราะว่าอิออนลบในน้ำจะเข้ามาจับ ส่วนเมมเบรนที่มีประจุลบเรียกว่า Cation Exchange Membrane การแยกสารจะต้องอาศัยความต่างศักย์ทางไฟฟ้าเป็นแรงขับเคลื่อน ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความเข้มข้นและชนิดประจุของอิออนที่อยู่ในน้ำเป็นหลัก โดยจะใช้ในการกำจัดอิออนเป็นหลัก เมมเบรนประเภทนี้ได้แก่ อีเล็กโตรไดอะไลซิส

2.1.1.2 Anisotropic Membranes

อัตราการถ่ายเทมวลสารต่าง ๆ ผ่านเมมเบรนนั้น จะแปรผกผันกับความหนาแน่นของเยื่อแผ่นเมมเบรน สำหรับการกรองน้ำเพื่อให้ได้น้ำที่ผลิตมีปริมาณมากพอสมควรนั้น ความหนาของชั้นเมมเบรนที่มีประสิทธิภาพไม่ควรเกิน 20 ไมครอน การพัฒนาระบบผลิต การประกอบเมมเบรนชั้นต่าง ๆ เข้าด้วยกันช่วยให้สามารถบรรลุเป้าหมายในการนำมาใช้งานจริงได้มากขึ้น โดยใช้เทคนิคของโครงสร้าง

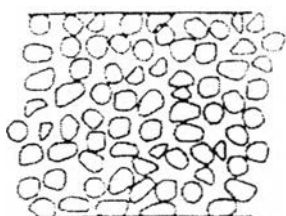
แบบ Anisotropic ซึ่งวางแผ่นฟิล์มเมมเบรนขนาดที่บางมากบนแผ่นฟิล์มรองรับ ซึ่งมีรูพรุนและมีความหนาแน่นกว่า ซึ่งเรียกว่า TFC (Thin Film Composite) Membrane ซึ่งแผ่นฟิล์มทั้งสองชั้นทำมาจากวัสดุโพลีเมอร์คนละชนิดกัน โพลีเมอร์แต่ละชนิดที่ใช้ผลิตเมมเบรนแสดงดังตารางที่ 2.1 ประโยชน์ที่ได้จากเมมเบรนประเภทนี้ คือ ได้อัตราการกรองน้ำที่สูงขึ้น ซึ่งในเชิงธุรกิจมักจะผลิตเมมเบรนประเภทนี้

2.1.1.3 Ceramic Metal and Liquid Membranes

โดยปกติแล้ววัสดุที่ใช้ผลิตเมมเบรนส่วนใหญ่จะเป็นโพลีเมอร์ที่เป็นสารอินทรีย์ แต่เร็ว ๆ นี้ได้มีการผลิตเมมเบรนที่ใช้วัสดุอย่างอื่น เช่น เซรามิก โดยใช้เมมเบรนที่มีรูพรุน เช่น ไมโครฟิลเตรชันและอัลตราฟิลเตรชัน เพื่อให้ทนทานต่อสารตัวทำละลายและมีความเสถียรต่อความร้อน โลหะ เช่น พัลลาเดียม สามารถที่จะใช้ผลิตเมมเบรนเนื้อแน่นสำหรับแยกก๊าซไฮโดรเจนเพื่อทำให้บริสุทธิ์ได้ ฟิล์มชั้นของเหลวก็สามารถที่จะนำมาผลิตเป็น Liquid Membrane ได้เช่นกัน

Isotropic membranes

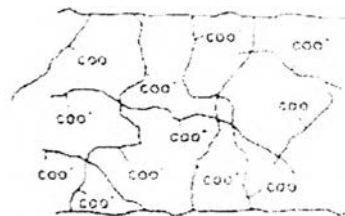
Isotropic microporous membrane

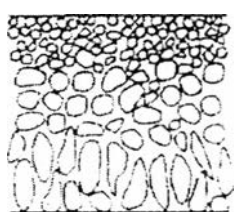
Nonporous dense membrane

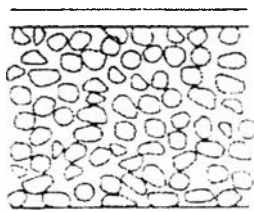
Electrically charged membrane

Anisotropic membranes

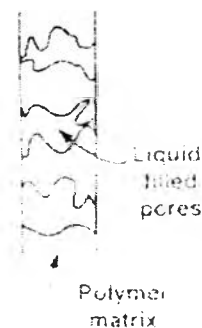

Loeb-Sourirajan anisotropic membranes

Thin-film composite anisotropic membranes

Supported liquid membrane

รูปที่ 2.2 การแบ่งประเภทของเมมเบรนตามโครงสร้างของเมมเบรน

ที่มา : ความรู้และการใช้ประโยชน์จากเมมเบรน, ขวลิต รัตนธรรมสกุล (2544)

ตารางที่ 2.1 แสดงคุณสมบัติของโพลีเมอร์ที่ใช้ทำเมมเบรน

คุณสมบัติ	โพลีเมอร์			
	Celulose Acetate	PolySulfone	Aromatic Polyamides	Polyacrylonitrile
MWCO	1,000 - 50,000	5,000 - 50,000	1,000 - 50,000	30,000 - 100,000
pH	3.5 - 7	0 - 14	2 - 12	2 - 12
อุณหภูมิ (°C)	35	100	80	50
ความทนทานต่อคลอรีน	ดี	ดี	ด้อย	ปานกลาง
ความทนทานต่อสารละลาย	ด้อย	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง
รูปแบบของเมมเบรน	แผ่น, ท่อ	แผ่น, ท่อ, แคปิลลารี	แผ่น, ท่อ, แคปิลลารี	แผ่น, ท่อ, แคปิลลารี

ที่มา : สุวิทย์ กิตติภูมิชัย (2543)

2.1.2 การใช้งานของเมมเบรนแต่ละชนิด

เนื่องจากปัจจุบันได้มีการพัฒนาสังเคราะห์และสร้างเมมเบรนขึ้นมาหลายชนิดซึ่งแต่ละชนิดก็มีความเหมาะสมกับการใช้งานที่ต่าง ๆ กันไป เมมเบรนที่มีการใช้งานกันอย่างแพร่หลายได้แก่

2.1.2.1 Microfiltration (MF)

เป็นกระบวนการที่อาศัยแรงขับเคลื่อน เพื่อแยกอนุภาคขนาดไมครอนหรือเล็กกว่าไมครอน เมมเบรนแบบ MF สามารถกักอนุภาคแขวนลอยและจุลชีพได้ แต่ยอมให้สารละลายและน้ำที่ผ่านกระบวนการตกตะกอนผ่านได้ มีขนาดช่องว่าง (pore size) ประมาณ 0.03 - 10 ไมครอน ค่า MWCO มากกว่า 100,000 ดาลตัน ใช้ความดันต่ำประมาณ 100 - 400 kPa (15 - 60 psi)

2.1.2.2 Ultrafiltration (UF)

เป็นกระบวนการที่อาศัยแรงขับเคลื่อน เพื่อเพิ่มความเข้มข้นของสารละลายที่ประกอบด้วย คอลลอยด์ และสารน้ำหนักโมเลกุลสูง โดยทั่วไปสารที่ไม่มีประจุจะถูกกั้นเอาไว้ และไอออนจะสามารถ

ผ่านเมมเบรนไปได้โดยค่า MWCO อยู่ที่ 10,000 - 100,000 ดาลตัน การทำงานของ UF ใช้แผ่นเยื่อที่มีขนาดช่องว่าง (pore size) ประมาณ 0.002 ถึง 0.1 ไมครอน ใช้ความดันประมาณ 200 - 700 kPa (30 - 100 psi) มักนิยมใช้ในการแยกสารแขวนลอย แยกโปรตีนและใช้ในการผลิตน้ำที่มีความบริสุทธิ์สูงโดยใช้ควบคู่กับ ion exchanger เป็นต้น

2.1.2.3 Nanofiltration (NF)

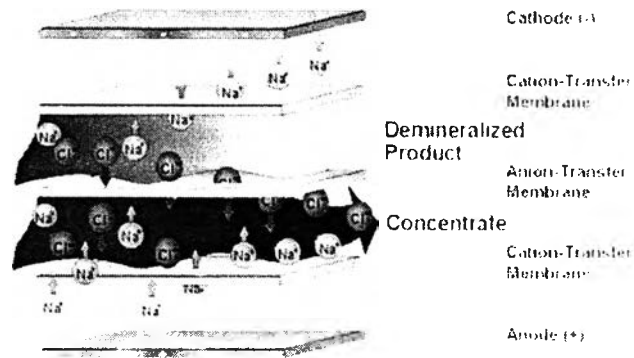
เป็นกระบวนการซึ่งใช้ความดันต่ำมาก โดยจะยอมให้ผ่านได้เฉพาะอนุภาคที่มีขนาดเล็กกว่า 1 นาโนเมตรเท่านั้น มีขนาดช่องว่าง (pore size) ประมาณ 0.001 ไมครอน ค่า MWCO อยู่ที่ 1,000 - 100,000 ดาลตัน ในการใช้งานต้องการความดันสูงกว่าแบบ MF และ UF คือประมาณ 600 kPa (90 psi) และอาจจะสูงได้ถึง 1,000 kPa (150 psi) มีลักษณะการทำงานของทั้ง UF และ RO รวมอยู่ในตัว โดยทั่วไปเมมเบรนแบบ NF จะกำจัดไอออนชนิดวาเลนซ์คู่ในอัตราสูงกว่าไอออนวาเลนซ์เดี่ยว ทำให้มีความสามารถในการลดความกระด้าง บางทีจึงเรียกเมมเบรนชนิดนี้ว่า softening membrane

2.1.2.4 Reverse Osmosis (RO) หรือ Hyperfiltration

ทำงานโดยอาศัยการไล่ความดันเข้าไปในสารละลายเข้มข้น ความดันที่ใส่เข้าไปต้องมากกว่าความดันออสโมซิสของสารละลายจากผลของความดันนี้ ทำให้น้ำบริสุทธิ์ถูกบังคับให้ไหลผ่านเมมเบรนชนิดที่ยอมให้โมเลกุลขนาดเล็กผ่านได้ โดยจะทิ้งเกลือและสิ่งปนเปื้อนเอาไว้ หลักการทำงานของ RO จะตรงกันข้ามกับกระบวนการออสโมซิส โดยใช้ความดันสูงถึง 200-1,000 psig (1,380-6,890 kPa) สารต่างๆ ที่มีน้ำหนักโมเลกุลสูงกว่า 100 จะถูกกรองไว้บนแผ่นเมมเบรน การกรองแบบ RO สามารถประยุกต์ใช้ในงานการผลิตน้ำบริสุทธิ์สูง โดยใช้ควบคู่กับ ion exchanger ใช้ในงานแยกโลหะ การทำให้น้ำตาลเข้มข้นสูงขึ้น การทำให้สีย้อมมีความบริสุทธิ์สูงขึ้น เป็นต้น

2.1.2.5 Electrodialysis (ED)

เป็นกระบวนการกำจัดเกลือใช้ความต่างศักย์ไฟฟ้าเป็นแรงขับเคลื่อน โดยที่ไอออนจะถูกกำจัดโดยผ่านกระแสไฟฟ้าตรงเข้าไปสู่เมมเบรนซึ่งมี 2 ชนิด คือ แผ่นบวกและแผ่นลบ ซึ่งจะยอมให้เฉพาะไอออนที่มีประจุไฟฟ้าเหมือนกันไหลผ่านน้ำจะไหลผ่านเมมเบรนเพียงแค่นั้น ซึ่งจะตรงกันข้ามกับไอออนที่จะเคลื่อนที่ต่างจากกับเมมเบรน ลักษณะการทำงานแสดงดังรูปที่ 2.3

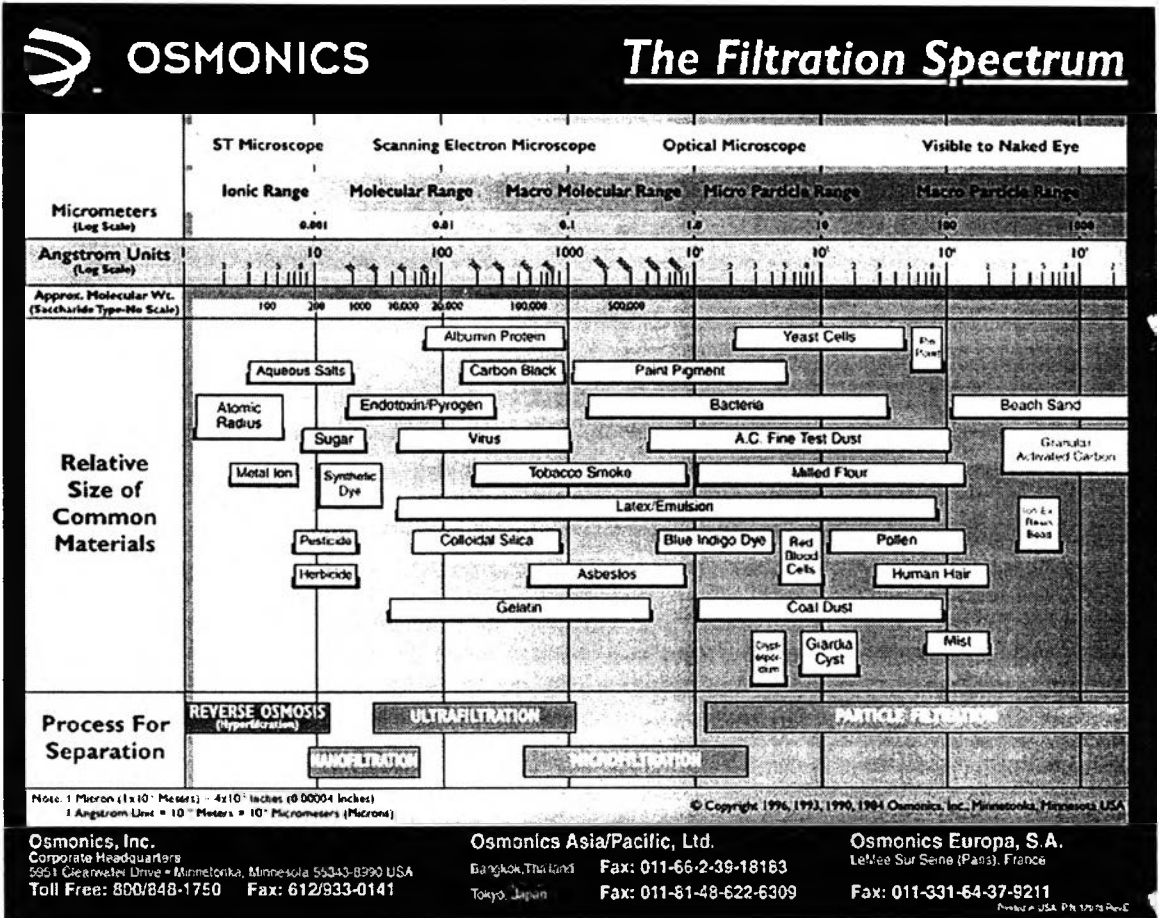
รูปที่ 2.3 ลักษณะการทำงานของเมมเบรนแบบอีเล็กโตรไดอะไลซิส

2.1.3 โมดูลชนิดต่าง ๆ ของเมมเบรน

ในการนำเมมเบรนไปใช้งานจริง จำเป็นจะต้องมีการบรรจุแผ่นเมมเบรนลงในวัสดุรองรับที่เรียกว่าโมดูลเพื่อให้สะดวกในการนำไปใช้งาน ซึ่งโมดูลที่ใช้กันในปัจจุบันพบอยู่ 4 ลักษณะ ได้แก่

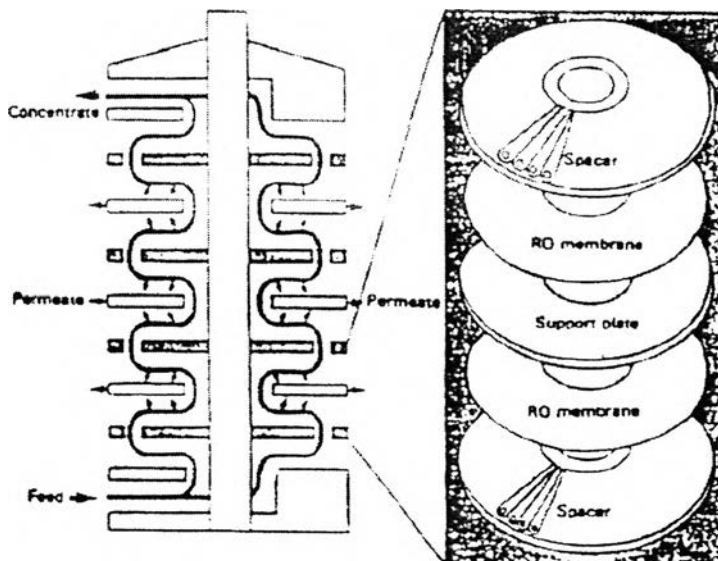
2.1.3.1 แบบแผ่น (Plate And Frame Module)

เทคนิคนี้เป็นการจัดแผ่นเมมเบรนที่ง่ายที่สุดโมดูลที่ใช้จะมีลักษณะทำงานคล้าย filter press ดังรูปที่ 2.5 แผ่นเมมเบรนวางอยู่บนแผ่นรองรับซึ่งมีรูพรุน (Porous Plate) หรือแผ่นรองรับที่มีร่องให้น้ำไหลออกได้ เมมเบรนและแผ่นรองรับจะวางซ้อนกัน และสลับกัน น้ำถูกบังคับให้ซึมผ่านเมมเบรนและแผ่นรองรับแล้วจึงไหลออกจากโมดูล

ที่มา : <http://www.osmonics.com>

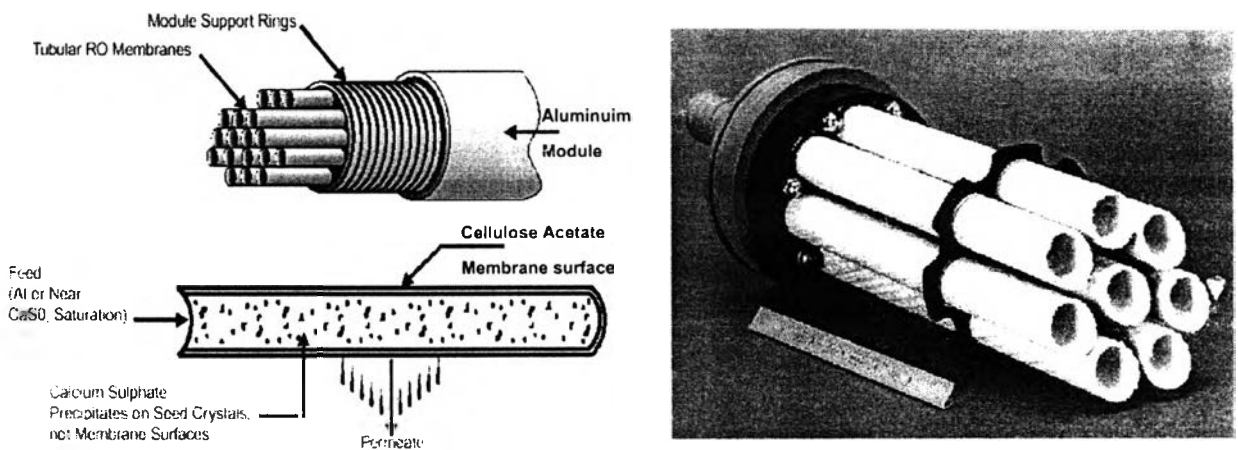
รูปที่ 2.4 ความสามารถในการกำจัดสารขนาดต่าง ๆ ของเมมเบรนแต่ละชนิด

รูปที่ 2.5 Plate and Frame Module

2.1.3.2 แบบท่อ (Tubular Module)

วิธีนี้เป็นการม้วนแผ่นเมมเบรนให้เป็นหลอดหรือท่อขนาดเล็กและยึดติดไว้ภายในท่ออีกอันหนึ่งที่ทำด้วยสแตนเลส หรือไฟเบอร์กลาส ดังรูปที่ 2.6 และทำหน้าที่เป็นโครงสร้างรองรับแผ่นเมมเบรนมิให้ฉีกขาดในระหว่างการใช้งาน และใช้เป็นทางออกของน้ำสะอาดอีกด้วย น้ำดิบจะถูกสูบผ่านเข้าไปในท่อด้วยความดันแรงดันของน้ำทำให้โมเลกุลของน้ำสามารถซึมผ่านเมมเบรนและท่อรองรับออกไปสู่ภายนอก เนื่องจากเทคนิคนี้สามารถทำความสะอาดได้ง่าย จึงนิยมใช้ในกรณีที่มีการอุดตันเกิดขึ้นเร็ว (Applegate, 1984)

รูปที่ 2.6 Tubular Module

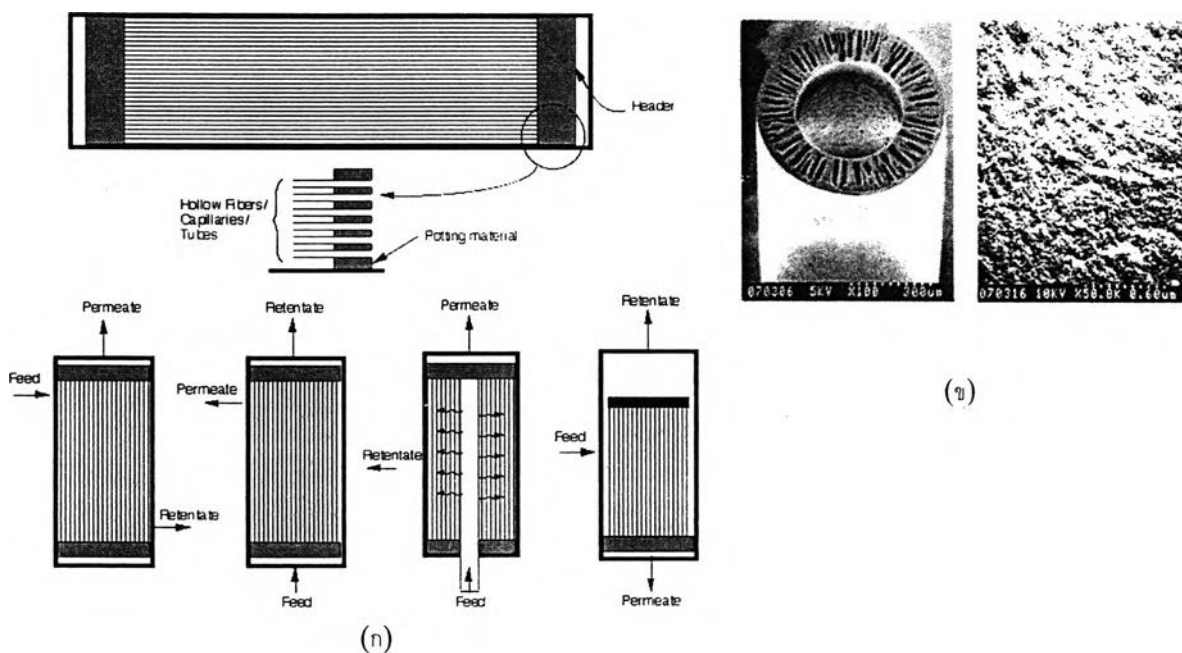
2.1.3.3 แบบเส้นใยกลวง (Hollow Fiber Module)

เมมเบรนแบบเส้นใยกลวงจะมีผิวที่คล้ายฟองน้ำล้อมรอบผิวชั้นใน (ซึ่งมีความหนาเพียง 0.1 ไมครอน) ทำโดยการนำเมมเบรนแบบเส้นใยกลวงมามัดรวมกันเป็นมัด ๆ และงอพับเป็นรูปเกือกม้าหรือตัวยู ปลายทั้งสองข้างของเส้นใยทั้งมัดถูกตรึงติดอยู่กับด้านใดด้านหนึ่ง เมมเบรนชนิดนี้เหมาะกับน้ำดิบที่มีความสกปรกหรือของแข็งเจือปนสูงเพราะว่ามีช่องว่างขนาดใหญ่ทำให้มีโอกาสอุดตันได้น้อยและยังสามารถจัดรูปแบบการวางในโมดูลได้หลายลักษณะและป้อนน้ำเข้าได้หลายลักษณะ ดังรูปที่ 2.7

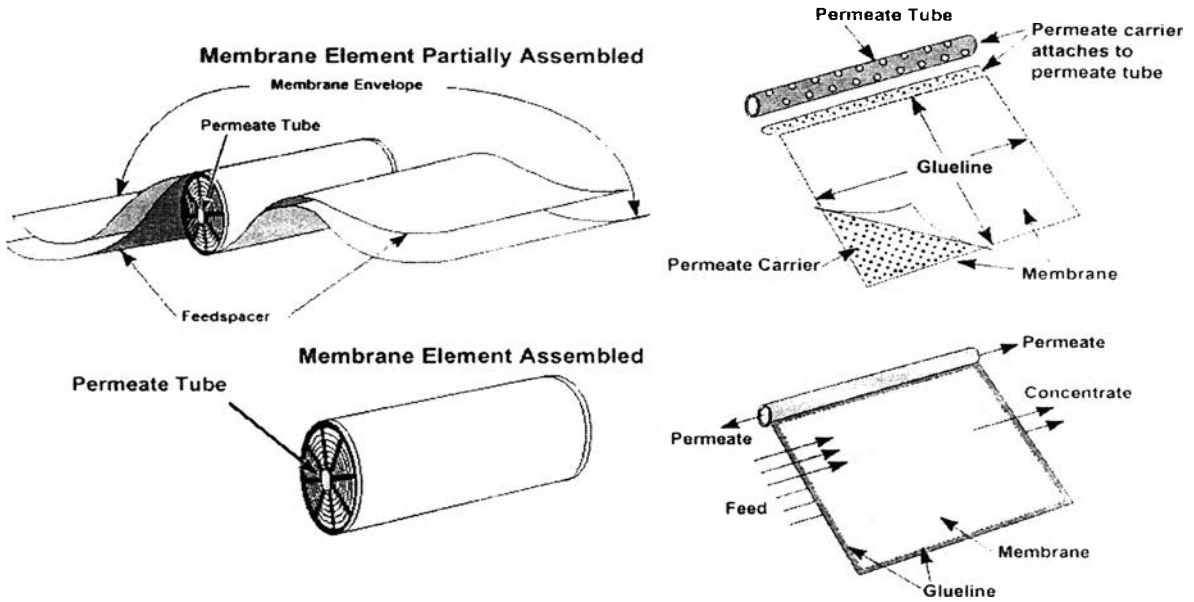
2.1.3.4 แบบม้วน (Spiral Wound Module)

โมดูลแบบนี้ประกอบด้วยเมมเบรนสองแผ่นประกบกัน โดยมีแผ่นวัสดุเนื้อพรุนสอดอยู่ตรงกลางระหว่างเมมเบรนทั้งคู่ จากนั้นม้วนแผ่นแบนและแผ่นวัสดุพรุนทั้งสามรอบท่อเจาะรูตั้งรูปที่ 2.8 โดยมีแผ่นตะแกรงทำด้วย Polypropylene คลุมปิดด้านนอก ขอบของแผ่นเมมเบรนทั้งสามด้านถูกยึดไว้ด้วยกาวพิเศษ

รูปที่ 2.7 (ก) Hollow Fiber Module (ข) Hollow Fiber Membrane

ขอบที่เหลือปล่อยให้เปิดตามปกติและจึงติดกับท่อเจาะรู ลักษณะเช่นนี้ ทำให้น้ำถูกบังคับให้ไหลไปยังท่อเจาะรูเสมอ การม้วนเมมเบรน แผ่นรองรับ และตะแกรงพลาสติก ทำให้ได้โมดูลรูปทรงกระบอกที่สามารถบรรจุลงในท่อทรงกระบอกธรรมดาได้ โมดูลแบบนี้อาจมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 5, 10, 20 หรือ 30 เซนติเมตร และมีความยาวต่าง ๆ กัน แต่มักไม่เกิน 1 เมตร น้ำดิบจะถูกบังคับให้ไหลในแนวแกนของโมดูล เข้าไปตามแผ่นตะแกรง และจะถูกแรงดันอัดให้น้ำซึมผ่านเมมเบรนตามแนวรัศมีลงไปยังแผ่นรองรับ ซึ่งจะส่งน้ำบริสุทธิ์ไปยังท่อเจาะรูเพื่อนำน้ำออกจากโมดูลต่อไป

รูปที่ 2.8 Spiral Wound Module

2.1.4 หลักการของออสโมซิสผันกลับ

ออสโมซิสผันกลับมีที่มาจากออสโมซิส รูปที่ 2.9 แสดงหลักการของออสโมซิสเทียบกับออสโมซิสผันกลับ จะเห็นว่าในออสโมซิสสารละลายเข้มข้นและเจือจาง (ซึ่งอาจเป็นน้ำเพียงอย่างเดียว) บรรจุอยู่ในเซลล์ที่มีเยื่อแผ่นที่เลือกผ่านน้ำ เนื่องจากน้ำในด้านสารละลายเจือจางมีศักย์ภาพเคมี (Chemical Potential) สูงกว่า น้ำในด้านสารละลายเจือจางจึงแพร่ผ่านเยื่อแผ่นไปยังด้านสารละลายเข้มข้น เมื่อถึงสมดุลย์ ศักย์ภาพเคมีของน้ำทั้งสองด้านของสารละลายเท่ากัน ผลต่างของความดันของสารละลายทั้งสองด้าน $\Delta\pi$ ก็คือผลต่างของความดันออสโมติก (Osmotic Pressure) ถ้ามีการให้ความดันทางด้านสารละลายเข้มข้น P โดย $P \gg \Delta\pi$ ก็จะทำให้น้ำทางด้านสารละลายเข้มข้นแพร่ผ่านเยื่อแผ่นไปยังด้านสารละลายเจือจาง จะเห็นว่าเป็นการแพร่กลับทิศทาง (เมื่อเทียบกับออสโมซิส) ซึ่งก็คือการเกิดออสโมซิสผันกลับซึ่งจะส่งผลให้สารละลายด้านเข้มข้นยิ่งเข้มข้นขึ้น ดังนั้นในออสโมซิสผันกลับจึงต้องมีการป้อนสารละลายผ่านเยื่อแผ่นที่มีความดันสูงกว่าความดันออสโมติกมากเพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนให้ฟลักซ์ของน้ำผ่านเยื่อแผ่นมีค่าสูง ความดันออสโมติกของสารละลายสามารถคำนวณจากสมการของ Van't Hoff

$$\pi = C_pRT/M_1 \tag{2.1}$$

- เมื่อ π = ความดันออสโมติก (psi หรือ kPa)
- C_i = ความเข้มข้นมวลของสารละลาย (kg/m^3)
- R = ค่าคงที่ก๊าซ
- T = อุณหภูมิสัมบูรณ์
- M_i = น้ำหนักโมเลกุลของสาร i

สมการ (2.1) ใช้สำหรับสารละลายเจือจางหรือสารละลายอุดมคติ (Ideal Solution) เมื่อความเข้มข้นสูงขึ้น ค่าจะเบี่ยงเบนไปจากที่คำนวณได้จากสมการที่ (2.1) และควรคำนวณจากสมการในรูปของ Virial Expansion ดังนี้

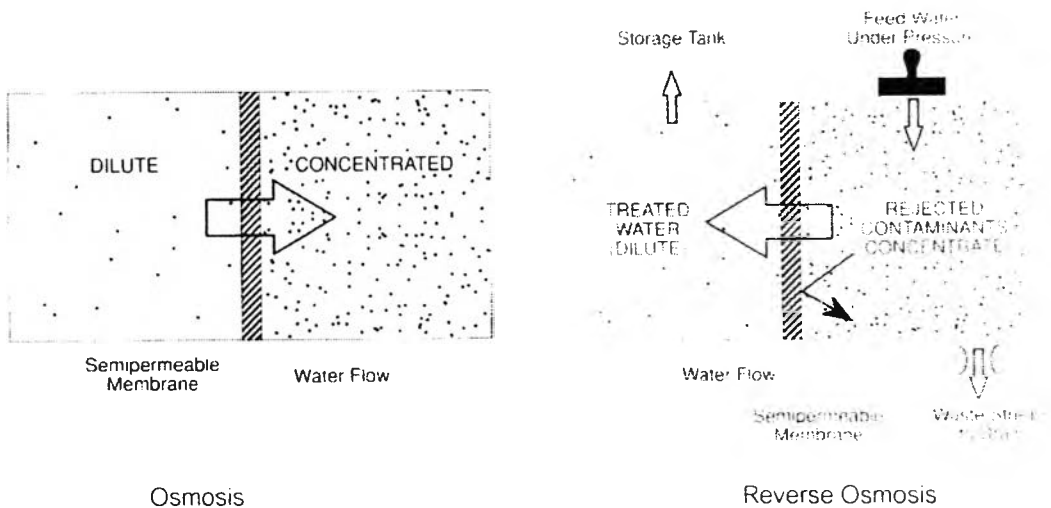
$$\pi = \frac{RT}{M_i} C_i + BC_i^2 + \dots \quad (2.2)$$

- เมื่อ B = ค่าคงที่

และสำหรับสารโมเลกุลใหญ่ ค่า π ขึ้นอยู่กับความเข้มข้นเป็นฟังก์ชันเอ็กโพเนนเชียล

$$\pi = aC_i^n \quad (2.3)$$

- เมื่อ a = ค่าคงที่, $n > 1$

รูปที่ 2.9 กระบวนการ Osmosis และ Reverse Osmosis

ตารางที่ 2.2 แสดงค่าความดันของออสโมติกของสารละลายต่างๆ ซึ่งจะเห็นว่าความดันออสโมติกของสารโมเลกุลใหญ่มีค่าต่ำกว่าของสารโมเลกุลเล็ก น้ำทะเลที่มีความเข้มข้นของเกลือ (เทียบเป็น NaCl) 3.5% หรือ 35,000 ppm มีค่า $\pi = 356$ psi ในการผลิตน้ำจืดจากน้ำทะเลจึงต้องใช้ความดันสูง 80 - 100 บรรยากาศ สำหรับสารละลายของตัวถูกละลายโมเลกุลเล็กอื่น ๆ ก็จะทำให้เห็นว่ายิ่งความเข้มข้นสูงก็ยิ่งต้องใช้ความดันสูงเพื่อเอาชนะความดันออสโมติก ซึ่งเป็นข้อจำกัดของกระบวนการออสโมซิสผันกลับ

ตารางที่ 2.2 ความดันออสโมติก (π) ของสารละลายต่าง ๆ

สารละลาย	ความเข้มข้น	π , psi/kPa
โซเดียมคลอไรด์	0.1% (โดยน้ำหนัก)	12/82.7
โซเดียมคลอไรด์	0.1%	113/778
โซเดียมคลอไรด์	3.5%	398/2742
น้ำกร่อย	1,500 ppm	15/104
น้ำทะเล	3.5% (~ 35,000 ppm)	256/2453
แมกนีเซียมซัลเฟต	1.0%	36/245
เอทานอล	1.0%	78/537
เอทานอล	5.0%	395/2722
เอทานอล	10.0%	845/5823
เอทิลีนไกลคอล	1.0%	56/386
เอทิลีนไกลคอล	10.0%	640/4410
ซูโครส	1.0%	11/76
ซูโครส	10.0%	119/820
ซูโครส	20.0%	278/1915
โปรตีน (BSA, pH 5.4)	400 kg/m ³	19/130
โปรตีน	400 kg/m ³	94/650

ที่มา : รัตนา (2541)

2.2 กระบวนการนาโนฟิลเตรชัน

กระบวนการนาโนฟิลเตรชัน ได้รับการพัฒนาปรับปรุงขึ้นมาใหม่ให้ใช้ค่าแรงดันระหว่างกระบวนการอัลตราฟิลเตรชันและกระบวนการออสโมซิสผันกลับ โดยกลไกในการทำงานจะมีทั้งกลไกของการกรองติดค้าง (Seiving) เช่นเดียวกับการทำงานของเมมเบรนแบบอัลตราฟิลเตรชันและไมโครฟิลเตรชัน และกลไกของการแพร่ (Diffusion) เช่นเดียวกับกระบวนการออสโมซิสผันกลับ โดยที่กระบวนการนาโนฟิลเตรชันสามารถกำจัดแบคทีเรีย ไวรัส สารอินทรีย์โมเลกุลขนาดใหญ่ อีออนที่มีหลายวาเลนซ์ โลหะหนัก สี รวมทั้งสามารถกำจัดสภาพต่าง และความกระด้างในน้ำได้ บางทีจึงเรียกเมมเบรนแบบนี้ว่า softening membranes ทำให้กระบวนการนาโนฟิลเตรชันนี้สามารถนำมาใช้ในการบำบัดน้ำเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.1 ประวัติความเป็นมาของกระบวนการนาโนฟิลเตรชัน (ปฏิรูป ผลจันทร์, 2544)

ในปี ค.ศ. 1970 บริษัท Israel Desalination Engineering ได้ใช้คำว่า "Hybrid Filtration" สำหรับกระบวนการซึ่งดำเนินระบบอยู่ระหว่างช่วงความดันที่ใช้กับกระบวนการออสโมซิสผันกลับ และอัลตราฟิลเตรชัน กระบวนการนี้สามารถกำจัดโซเดียมคลอไรด์ได้ในช่วง 50 - 70% และกำจัดสารอินทรีย์ได้ประมาณ 90% ข้อดีอยู่ที่สำคัญของชื่อ Hybrid Filtration คือ มันไม่สามารถอธิบายได้อย่างกระจ่างชัดถึงประเภทของการกรองที่ใช้ ซึ่งอาจจะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่าง Media Filtration และ Cartridge Filtration

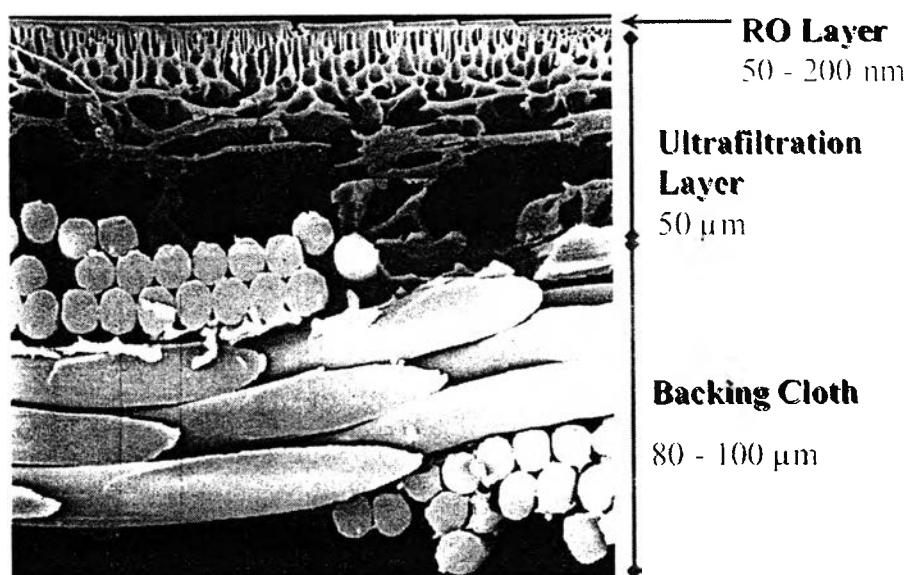
ในช่วงต้นปี 1980 บริษัท Film Tech ได้ทำการพัฒนาเมมเบรนประเภทใหม่ขึ้น ซึ่งให้ค่าอัตราการผลิตน้ำสะอาด ประมาณ $34 \text{ L/m}^2\text{-hr}$ โดยเมมเบรนนี้กำจัดสารละลายเข้มข้นของโซเดียมคลอไรด์ได้น้อย คือ ประมาณ 10% และกำจัดสารละลายซูโครสได้ประมาณ 90% ด้วยเหตุที่เมมเบรนนี้กำจัดโซเดียมคลอไรด์ได้น้อยจึงไม่ถูกต้องนักที่จะเรียกว่าเป็น RO เมมเบรน และก็ไม่สามารถเรียกว่าเป็น UF เมมเบรนได้ เนื่องจากเมมเบรนชนิดนี้สามารถกำจัดซูโครสได้เกือบทั้งหมด

เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายว่าตัวทำละลาย และตัวถูกละลายเคลื่อนที่ผ่าน RO เมมเบรนโดยการแพร่ (Diffusion) และเคลื่อนที่ผ่าน UF เมมเบรนโดยการไหลผ่านรูของเมมเบรน ดังนั้นเมมเบรนชนิดใหม่นี้ น่าจะเป็น RO เมมเบรน แต่เพื่อสามารถแยกแยะมันออกจาก RO เมมเบรน ซึ่งสามารถกำจัดโซเดียมคลอไรด์ได้ในปริมาณสูง บริษัท Film Tech จึงได้กำหนดชื่อ นาโนฟิลเตรชันหรือ NF เมมเบรนขึ้น ชื่อ NF กำหนดขึ้นในทำนองเดียวกับไมโครฟิลเตรชัน (MF) คือเมื่อสารละลายมากกว่า

95% ที่มีขนาดเล็กที่สุดเท่ากับ 1 ไมครอน สามารถถูกกำจัดโดยเมมเบรนจึงเรียกเมมเบรนนั้นว่า NF เมมเบรน (Erikson, 1988) และ NF เมมเบรนจึงถูกผลิตเพื่อใช้ทางการค้าตั้งแต่ปี 1986 เป็นต้นมา (Cluff, 1992)

2.2.2 คุณสมบัติของนาโนฟิลเตรชันเมมเบรน

วัสดุที่ใช้ในการทำ NF เมมเบรนจะเป็นสารโพลีเมอร์อินทรีย์ ในอดีต NF เมมเบรนมักทำจากเซลลูโลส และโพลีเอไมด์ โดยจะมีรูปแบบเป็น Asymmetric เมมเบรน ซึ่งเมื่อมีการพัฒนาการผลิต เมมเบรนต่อมาพบว่าเมมเบรนที่มีลักษณะเป็น Multiple Layer Thin Film Composite นั้นสามารถให้ค่าฟลักซ์ ร้อยละของการกำจัด ตลอดจนความทนทานต่อแรงอัด และสารเคมีต่าง ๆ ได้ดีกว่า (Petersen และ Cadotte, 1990) โดยลักษณะของเมมเบรนจะประกอบด้วยชั้นบาง ๆ ของเมมเบรนที่เรียกว่า Active Membrane Layer วางตัวอยู่บนชั้นรองรับที่มีรูพรุนขนาดเล็ก โดยทั่วไป Active Membrane Layer จะประกอบด้วยหมู่สารเคมีที่เป็นประจุลบ และเชื่อว่าเมมเบรนมีรูพรุนซึ่งมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางเฉลี่ย 2 nm (Raman และคณะ, 1994)

รูปที่ 2.10 รูปขยายของ Thin Film Composite Membrane

เนื่องจากขนาดรูพรุนของ NF เมมเบรนมีขนาดเล็กมาก ในบางครั้งจึงกำหนดคุณสมบัติของเมมเบรนโดยใช้ค่า Molecular Weight Cut Off (MWCO) ซึ่งก็คือขนาดของโมเลกุลที่เล็กที่สุดที่จะถูกกำจัดโดยเมมเบรน สำหรับ NF มีค่าอยู่ในช่วง 100 - 200 (Raman และคณะ, 1994)

2.2.3 กลไกการทำงานของนาโนฟิลเตรชันเมมเบรน

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงโมเดลที่อธิบายถึงการเคลื่อนที่ของน้ำและสารละลายผ่าน NF เมมเบรน ซึ่งสามารถอธิบายด้วยโมเดลต่าง ๆ ดังนี้

2.2.3.1 Pore Model

โมเดลนี้สามารถใช้ได้ทั้งกับ UF และ NF เมมเบรนซึ่งเป็นเมมเบรนที่มีรูพรุนมากกว่าที่จะใช้กับ RO เมมเบรน เนื่องจากผลของความสามารถในการซึมผ่านได้ที่สูงของเมมเบรน สมมุติฐานที่ว่าไม่มีการไหล Coupling เป็นลักษณะของการไหลแบบหนืด (Viscous Flow) สมมุติให้รูของเมมเบรนเป็นรูปทรงกระบอกกลมที่มีรัศมีคงที่ตลอดเมมเบรน และโมเลกุลของตัวถูกละลายถูกแยกออกจากน้ำเนื่องจากมันมีขนาดใหญ่กว่ารูของเมมเบรน หรือเนื่องจากแรงเสียดทานภายในรูของเมมเบรน (Kootatep, 1979)

ค่าฟลักซ์ (Volumetric Water flux) สำหรับ Pore Model สามารถอธิบายโดย Poiseuille's Law โดยสมมุติให้อยู่ในรูปของวัฏจักรของพาราโบลาที่รอบเส้นศูนย์กลาง ค่าความเร็วเฉลี่ยแสดงได้โดย

$$u = \frac{r^2}{8V} \cdot \frac{dP}{dx} \quad (2.4)$$

เมื่อ u = ความเร็วเฉลี่ยของของเหลวในรูเมมเบรน

r = ค่ารัศมีเทียบเท่าของรูเมมเบรน (Equivalent Cylindrical Pore

Radius)

v = ค่า Kinetic Viscosity ของของเหลว

$\frac{dP}{dx}$ = ค่า Gradient ของความดัน

$$Q_f = Q_p + Q_c \quad (2.5)$$

เมื่อ	Q_i	=	อัตราการไหลของน้ำ Influent
	Q_p	=	อัตราการไหลของน้ำ Permeate
	Q_c	=	อัตราการไหลของน้ำ Concentrate

$$Q_i C_i = Q_p C_p + Q_c C_c \quad (2.6)$$

เมื่อ	C_i	=	ความเข้มข้นของสารละลายในน้ำ Influent
	C_p	=	ความเข้มข้นของสารละลายในน้ำ Permeate
	C_c	=	ความเข้มข้นของสารละลายในน้ำ Concentrate

$$R = \frac{Q_p}{Q_i} \quad (2.7)$$

เมื่อ	R	=	Recovery
-------	-----	---	----------

$$F_w = K_w [\Delta P - \Delta \pi] \quad (2.8)$$

$$= \frac{Q_p}{A} \quad (2.9)$$

เมื่อ	F_w	=	ค่า Flux ของน้ำ
	K_w	=	สัมประสิทธิ์การซึมผ่านของน้ำ
	ΔP	=	ความแตกต่างระหว่างแรงดันของน้ำที่อยู่คนละด้านของเมมเบรน
	$\Delta \pi$	=	ความแตกต่างระหว่างแรงดันออสโมติกที่แต่ละด้านของเมมเบรน

$$F_s = K_s [C_m - C_p] \quad (2.10)$$

$$F_s = K_s \left[\left(\frac{C_i - C_c}{2} \right) - C_p \right]$$

$$F_s = \frac{Q_p \cdot C_p}{A} \quad (2.11)$$

เมื่อ	F_s	=	ค่า Flux ของน้ำทั้ง
	K_s	=	สัมประสิทธิ์การซึมผ่านของสารละลาย

C_m = ความเข้มข้นของสารละลายที่ผิวของเมมเบรน
 A = พื้นที่ผิวของเมมเบรน

$$K_w = \frac{Q_f}{A \cdot \Delta P} \quad (2.12)$$

$$K_s = \frac{Q_p \cdot C_p}{A \cdot \Delta P} \quad (2.13)$$

$$\Delta C = [C_m - C_p] \quad (2.14)$$

$$= \left[\left(\frac{C_i - C_o}{2} \right) - C_p \right]$$

$$C_p = \frac{K_s \cdot C_i}{K_w (\Delta P - \Delta \pi) \left[\frac{(2 - 2R)}{(2 - R)} \right] + K_s} \quad (2.15)$$

2.2.3.2 Donnan Exclusion Model

เนื่องจาก NF เมมเบรนส่วนใหญ่มีประจุลบ เมื่อใช้เมมเบรนที่มีประจุ (Charged Membrane) กับสารละลายเกลือจะเกิดสภาวะ Dynamic Equilibrium ขึ้น อีออนที่มีประจุตรงข้ามกับประจุของเมมเบรน (Counter ion) จะมีความเข้มข้นสูงบริเวณผิวหน้าของเมมเบรน ในขณะที่อีออนที่มีประจุนิดเดียวกับประจุของเมมเบรน (Co-ion) จะมีความเข้มข้นต่ำเมื่อเทียบกับสารละลายบริเวณนอก Membrane Phase (Bulk Solution) ทำให้เกิด "Donnan Potential" ปรากฏการณ์นี้จะทำให้ไม่เกิดการแพร่ (Diffusion) ของ Counter ion จาก Membrane Phase ไปยัง Bulk Solution และเช่นเดียวกันคือ ทำให้ไม่เกิดการแพร่ของ Co-ion จาก Bulk Solution ไปยัง Membrane Phase ซึ่ง Donnan Potential จะยังเกิดขึ้นเมื่อมีการใช้แรงดันในการขับเคลื่อนน้ำผ่านเมมเบรน ผลของ Donnan Potential จะทำให้เกิดการผลักออกของ Co-ion จากเมมเบรน และเนื่องจากความต้องการความเป็นกลางทางไฟฟ้า (Electroneutrality) จึงทำให้ Counter ion ถูกกำจัดออกไปด้วย

สำหรับเกลือ $M_{z_v} Y_{z_m}$ ซึ่งแตกตัวเป็นไอออน $M^{z_m^+}$ และ $Y^{z_v^-}$ ที่สภาวะสมดุลย์ค่า Salt Distribution Coefficient (K^*) แสดงได้ดังนี้

$$K^* = \left[\frac{C_{y(m)}}{C_y} \right] = \left[Z_v^{z_v} \left(\frac{C_v}{C_v^*} \right)^{z_v} \left(\frac{\gamma}{\gamma_m} \right)^{z_v+z_m} \right]^{\frac{1}{z_m}} \quad (2.15)$$

เมื่อ	Z_i	=	ประจุของไอออน i
	C_y	=	ความเข้มข้นของ Co-ion y ใน Bulk Solution
	$C_{y(m)}$	=	ความเข้มข้นของ Co-ion y ใน Membrane Phase
	γ, γ_m	=	คือ Activity Coefficient
	C_m^*	=	Charge Capacity ของเมมเบรน

Rejection สามารถประมาณได้เป็น $R = 1 - K^*$

โมเดลนี้ทำนาย Rejection ในรูปฟังก์ชันของ Membrane Charge Capacity, ความเข้มข้นของสารละลายที่เข้าสู่ระบบ และประจุของไอออน ซึ่งอธิบายถึงการกำจัดสารละลาย แต่ไม่พิจารณาถึงผลของ Diffusive และ Convective Flux ซึ่งมีความสำคัญเช่นเดียวกันสำหรับเมมเบรนที่มีประจุอย่างเช่น NF เมมเบรน (Bhattacharyya และ Williams, 1992b)

2.2.3.3 Extended Nernst - Planck Model

โมเดลนี้ให้ค่าฟลักซ์ของไอออนผ่านเมมเบรนที่มีประจุโดยสมการ

$$J_j = J_{wc} + Z_j C_{j(m)} \frac{FE}{R T} - D_{j(m)} \frac{dC_{j(m)}}{dx} - C_{j(m)} D_{j(m)} d \left(\frac{\ln \gamma_{j(m)}}{dx} \right) \quad (2.16)$$

โดยที่ $J_j, C_{j(m)}, D_{j(m)}, Z_j, \gamma_{j(m)}$ คือฟลักซ์, ความเข้มข้น, Diffusivity, ประจุ และ Activity Coefficient ของไอออน j ตามลำดับ m แสดงถึง Membrane Phase E คือ Donnan Potential และ F คือ Faraday's Constant

จากสมการเทอมแรกแสดง Solute Flux เนื่องจาก Convection เทอมที่สองแสดงถึงค่าฟลักซ์เนื่องจาก Donnan Potential และสองเทอมสุดท้ายอธิบายถึง Salt Flux เนื่องจาก Diffusion โมเดลนี้ใช้ทำนายการกำจัดตัวถูกละลาย ในรูปฟังก์ชันของความเข้มข้นของสารละลายที่เข้าสู่ระบบ และประจุของไอออน เหมือนกับ Donnan Equilibrium Model แต่สมการของ Nernst - Planck รวมผลของ Convective และ Diffusion Fluxs ซึ่งมีความสำคัญสำหรับ NF เมมเบรนด้วย (Bhattacharyya และ Williams, 1992b)

2.2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของกระบวนการนาโนฟิลเตรชัน

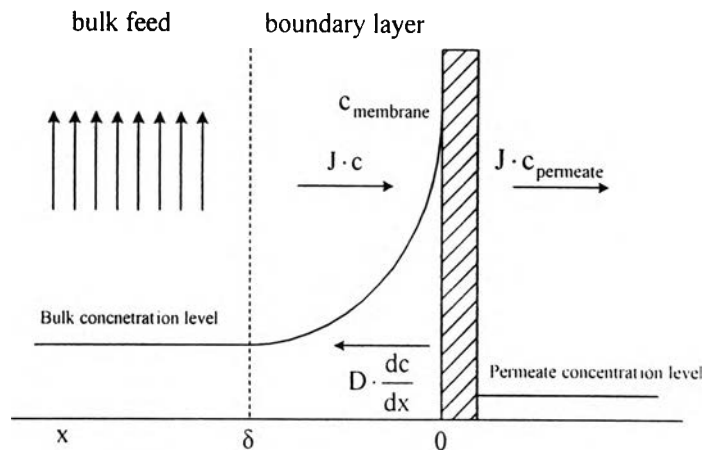
ปัจจัยที่มีผลต่อค่าฟลักซ์ และประสิทธิภาพของกระบวนการนาโนฟิลเตรชันมีหลายปัจจัย ได้แก่ ปรากฏการณ์ Concentration Polarization การเกิด Fouling ลักษณะสมบัติของเมมเบรน ความดันที่ใช้ ความเข้มข้นและชนิดของสารละลายที่เข้าสู่ระบบ อุณหภูมิของน้ำ ค่าพีเอช สารอื่น ๆ ในน้ำ สารแขวนลอย ระยะเวลาในการเดินระบบ Crossflow Velocity และ % Recovery เป็นต้น

2.2.4.1 การเกิดปรากฏการณ์ Concentration Polarization

เป็นปรากฏการณ์ที่อนุภาคสิ่งสกปรกหรือโมเลกุลเคลื่อนที่มาสะสมใกล้ผิวเมมเบรน จนกระทั่งมีความเข้มข้นสูงกว่าค่าเฉลี่ยของน้ำดิบหลายเท่าลักษณะเช่นนี้ เรียกว่า การเกิด concentration polarization (CP) CP เป็นปรากฏการณ์ที่พบอยู่ทั่วไปในกระบวนการออสโมซิสผันกลับ อัลตราฟิลเตรชันและไมโครฟิลเตรชัน รวมทั้งกระบวนการนาโนฟิลเตรชันด้วยเช่นกัน เมื่อป้อนสารภายใต้ความดันผ่านเยื่อแผ่น ตัวถูกละลายซึ่งไม่สามารถผ่านเยื่อแผ่นได้จะสะสมอยู่ที่ผิวหน้าเยื่อแผ่น ทำให้ความเข้มข้นบริเวณนั้นสูงกว่าในสารป้อนหรือใน bulk ซึ่งก็คือการเกิด CP ในชั้นขอบเขตที่มีความหนาที่สภาวะคงตัว การเกิด CP แสดงได้ดังรูปที่ 2.11 จากรูปเมื่อทำ mass balance ของฟลักซ์ ก็จะได้ดังสมการที่ 2.17

$$J_v \cdot C - D \cdot \frac{dC}{dx} = J_v \cdot C_{\text{permeate}} \quad (2.17)$$

เมื่อ D = diffusion coefficient ของสารละลาย
 C = ความเข้มข้นของสารละลายใน boundary layer.

รูปที่ 2.11 Concentration Polarization บนผิวเมมเบรน

ทำการแก้สมการ differential equation ด้วยค่า limits:

$$x = 0 \Rightarrow C = C_{\text{membrane}}, \quad x = \delta \Rightarrow C = C_{\text{bulk}}$$

จะได้ว่า:

$$\frac{C_{\text{membrane}} - C_{\text{permeate}}}{C_{\text{bulk}} - C_{\text{permeate}}} = \exp\left(\frac{J \cdot \delta}{D}\right) \quad (2.18)$$

ในกรณีที่สารละลายทั้งหมดถูกกักไว้สมการที่ 2.18 จะลดรูปเหลือ:

$$\frac{C_{\text{membrane}}}{C_{\text{bulk}}} = \exp\left(\frac{J \cdot \delta}{D}\right) \quad \text{หรือ}$$

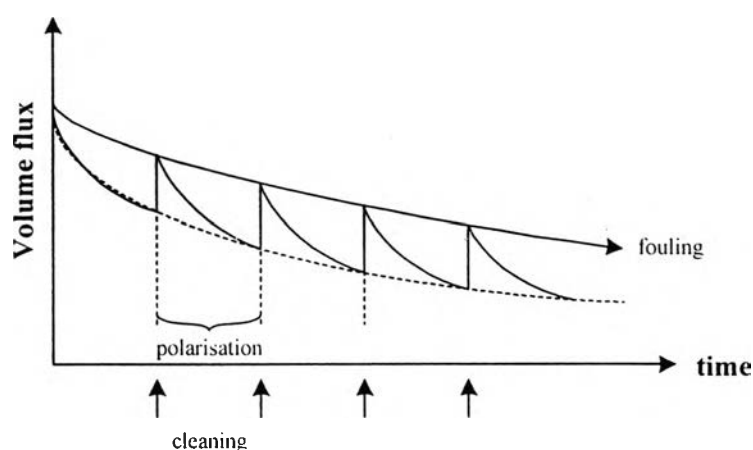
$$\frac{C_{\text{membrane}}}{C_{\text{bulk}}} = \exp\left(\frac{J}{k}\right), \quad k = \frac{D}{\delta} \quad (2.19)$$

ดังนั้นการเกิด CP ทำให้ฟลักซ์ลดลง แต่ถ้า k มีค่าสูง (ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการไหลหรือ hydrodynamics ของระบบ) ก็จะช่วยให้อัตราฟลักซ์สูงขึ้น หรือ CP ลดลงในส่วนของการกักกัน จะเห็นได้ว่าการกักกันปรากฏสูงกว่าการกักกันจริง เมื่อตัวถูกละลายเป็นสารโมเลกุลเล็ก (เช่น เกลือ, น้ำตาล) อย่างไรก็ตามในกรณีของออสโมซิสผันกลับการที่ C_{membrane} มีค่าสูงอาจทำให้เกิดเกลือบางชนิดที่มีการละลาย (solubility) จำกัด ตกตะกอนหรือเป็นตะกอนอยู่บนผิวเยื่อแผ่น ซึ่งก็คือการเกิด fouling

อย่างไรก็ตาม flux ที่ลดลงเนื่องจากการเกิด CP ยังสามารถแก้ไขให้มีสภาพดั้งเดิมได้ โดยให้การล้างย้อน (backflushing) และการกระแทกเป็นช่วงๆ (pulsing) ของน้ำ (AWWA, 1992)

2.2.4.2 การเกิด Fouling

Membrane fouling จะใช้สำหรับอธิบายการสูญเสียสภาพการกรองแบบ Irreversible ซึ่งไม่สามารถแก้ไขสภาพให้เหมือนเดิมได้โดยใช้แรงดันของน้ำหรือสารเคมี ซึ่งจะแตกต่างจากการเกิด Concentration Polarization ที่สามารถแก้ไขได้ด้วยการล้างย้อนหรือการทำความสะอาด ดังรูปที่ 2.12 ฟลักซ์ที่ลดลงเนื่องจาก เกิด Concentration Polarization จะเกิดขึ้นค่อนข้างเร็วและเมื่อทำการล้างย้อนหรือทำความสะอาดเมมเบรนแล้ว ฟลักซ์ก็จะเพิ่มกลับมาได้อีก แต่เมื่อเวลาผ่านไปนานขึ้นฟลักซ์ที่กลับคืนมาได้จะมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ จึงทำให้ค่าฟลักซ์โดยรวมมีค่าลดลง

รูปที่ 2.12 ความสัมพันธ์ของฟลักซ์กับระยะเวลาเดินระบบ

Fouling ที่เกิดบนเมมเบรนส่วนใหญ่ เป็นผลมาจากการอุดตันของสารอินทรีย์ในรูพรุนของเมมเบรน ทำให้ลดอัตราการไหลของน้ำผ่านเมมเบรน และไม่สามารถทำให้กลับมาใช้งานได้เหมือนเดิม ซึ่งอาจจะเกิดได้จากการอุดตันของทั้งสารอินทรีย์และสารอนินทรีย์ และแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ (Maynarovich และคณะ, 1999)

- 1) การอุดตันบนด้านนอก (External Surface Fouling) ซึ่งจะเกิดจากการก่อตัวของชั้น cake หรือ gel บนผิวหน้าเมมเบรนด้านน้ำดิบ ซึ่งการอุดตันในลักษณะนี้ก็คือการเกิด Concentration Polarization ดังที่กล่าวรายละเอียดในหัวข้อที่ 2.2.4.1

2) การอุดตันภายในรูพรุนของเมมเบรน (Pore Blocking Fouling) เป็นการอุดตันที่เกิดจากอนุภาคเข้าไปอุดตันภายในรูพรุนของตัวเมมเบรน ซึ่งการอุดตันแบบนี้ยังสามารถแบ่งได้อีก 3 กรณี คือ

- การอุดตันอย่างสมบูรณ์ (Complete Pore Blocking) เกิดจากอนุภาคขนาดเท่า ๆ กับรูพรุนลงไปอุดตัน และไม่สามารถหลุดออกมาได้อีก และน้ำผ่านได้น้อยมาก
- การอุดตันแบบไม่สมบูรณ์ (Intermediate Pore Blocking) อนุภาคที่อุดตันมีขนาดใกล้เคียงกับรูพรุน แต่น้ำยังสามารถผ่านไปได้อย่างสมควร
- การอุดตันแบบธรรมดา (Standard Pore Blocking) จะเกิดได้จากอนุภาคขนาดเล็กกว่ารูพรุนเข้าไปติดค้างอัดตัวอยู่ในรูพรุนของเมมเบรน

การอุดตันในแบบ Pore Blocking แต่ละชนิดนั้นจะไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการเปลี่ยนแปลงลักษณะการไหลของของเหลวเช่นการล้างย้อน หรือการทำความสะอาด และการอุดตันลักษณะนี้จะทำให้ฟลักซ์ลดลงตั้งแต่ 5-20% จนกระทั่ง 80-95% หรือมากกว่า ขึ้นอยู่กับขนาดรูพรุนของเมมเบรนและชนิดของสารละลาย โมเดลของการเกิด Fouling นั้นไม่สามารถหาได้ง่ายนัก ซึ่งสามารถแสดงได้ด้วยสมการแบบ empirical โมเดลหนึ่งที่ใช้แสดงการเกิด Fouling ได้แก่ (Maynarovich และคณะ, 1999)

$$J_p(t) = J_{ss} + a \cdot e^{-b \cdot t} \quad (2.20)$$

สมการที่ 2.20 เป็นสมการของฟลักซ์ที่ Steady State ได้จากค่าของ Concentration Polarization รวมกับการลดลงในแบบ Exponential ซึ่งค่าคงที่ a และ b สามารถหาได้จากการทดลองการแยกสารละลายของเมมเบรนที่สภาวะต่าง ๆ กัน สมการทำนายการเกิด Fouling ถือว่ามีความสำคัญมากในการออกแบบระบบเมมเบรนอย่างมากเพื่อที่จะให้เกิด Fouling กับระบบน้อยที่สุดและยืดอายุการใช้งานของระบบเมมเบรนอีกด้วย

2.2.4.3 ลักษณะสมบัติของเมมเบรน

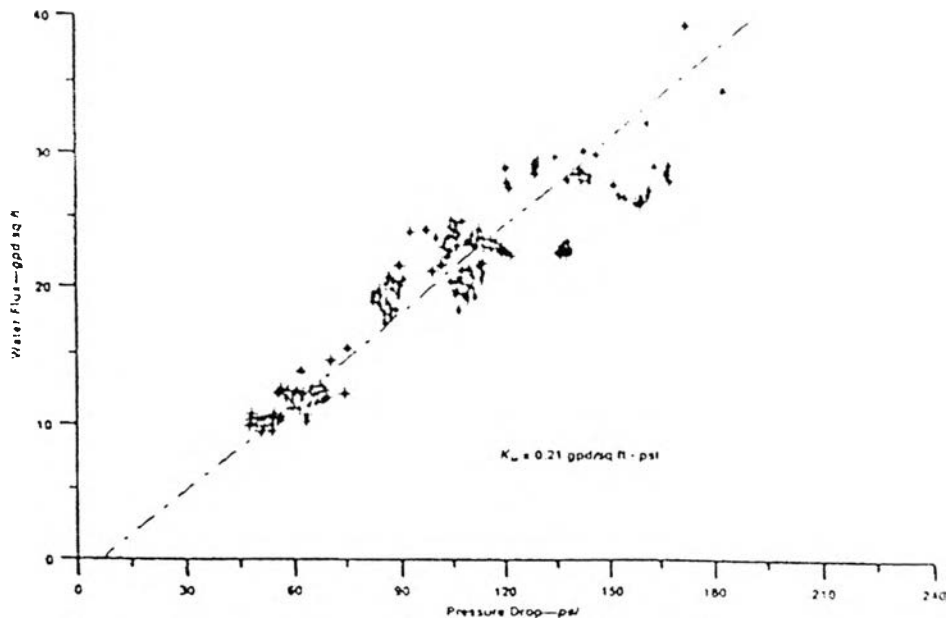
ลักษณะสมบัติของเมมเบรนมีบทบาทสำคัญต่อค่าร้อยละของการกำจัด และฟลักซ์ โดยลักษณะสมบัติของเมมเบรนประกอบไปด้วยวัสดุที่ใช้ทำเมมเบรน ขนาดของรูเมมเบรนซึ่งวัดได้โดยค่า MWCO สภาพะในการดำเนินระบบ เช่นความดันสูงสุดที่ใช้ ช่วงของพีเอช และอุณหภูมิ ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้จะแตกต่างกันไปตามแต่ละบริษัทผู้ผลิตเมมเบรน

NF เมมเบรนจะยอมให้น้ำ และไอออนของสารอนินทรีย์ที่มีวาเลนซ์เดียว (Monovalent Inorganic Ions) ไหลผ่านได้ แต่ไม่ยอมให้สารอนินทรีย์ที่มีขนาดโมเลกุลใหญ่ และไอออนของสารอนินทรีย์ที่มีหลายวาเลนซ์ เดียว (Multivalent Inorganic Ions) ไหลผ่าน ร้อยละของการกำจัดไฮเดียมคลอไรด์ โดยทั่วไปประมาณ 0 - 20 % สามารถกำจัดครดอินทรีย์ได้ 80 - 100 % ซึ่งเพิ่มขึ้นตามน้ำหนักไอออนของสารอนินทรีย์ที่มีสองวาเลนซ์จะถูกกำจัดในช่วง 30 - 90 % (Dyke และ Bartels, 1990)

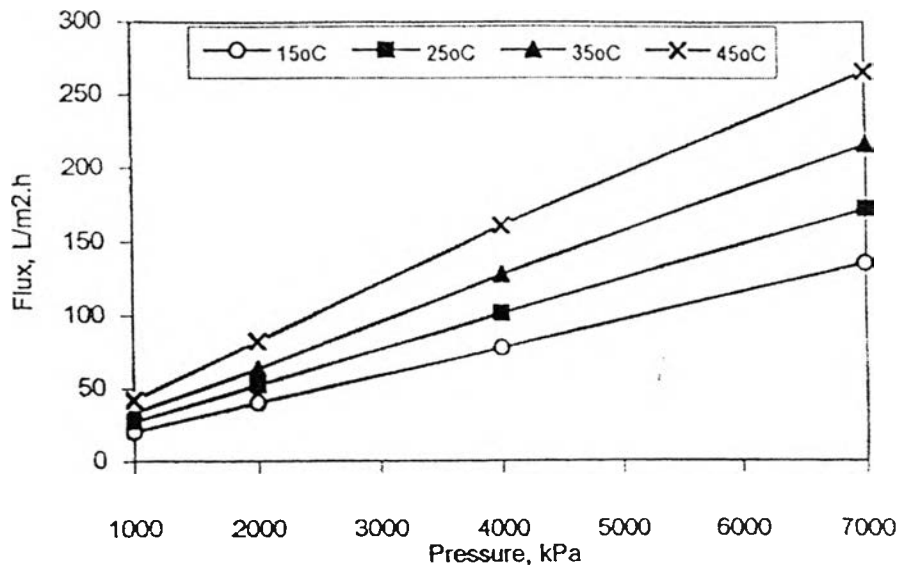
สำหรับเมมเบรนที่มีความสามารถในการซึมผ่านได้ที่สูงและมีประจุ เช่น เมมเบรนสำหรับการกำจัดสารอินทรีย์ สำหรับการกำจัดสารอินทรีย์จะมีค่าสูงหรือไม่ขึ้นอยู่กับประจุไฟฟ้าของสารอินทรีย์ สารอินทรีย์ที่มีประจุจะถูกกำจัดได้มากกว่าสารอินทรีย์ที่ไม่มีประจุ ดังนั้นค่า MWCO จึงไม่ใช่ค่าที่ดีในการบอกว่าสารอินทรีย์ขนาดเท่าใดที่จะถูกกำจัดโดยเมมเบรน ด้วยเหตุนี้บริษัทผู้ผลิตจึงไม่ให้ค่า MWCO สำหรับเมมเบรนที่ใช้กำจัดสารอินทรีย์ (Fu และคณะ, 1994)

2.2.4.4 ความดันที่ใช้

ความดันที่ใช้ในการเดินระบบจะมีผลกระทบกับค่าฟลักซ์ และร้อยละของการกำจัดอย่างมาก สำหรับ NF เมมเบรน จากสมการของ Solution-Diffusion Model และ Pore Model Duranceau และคณะ (1992) ได้รายงานผลการทดลองโดยใช้ NF เมมเบรนชนิด NF70 ในการกำจัดสารอินทรีย์สังเคราะห์ (Synthetic Organic Compound, SOC) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าค่าฟลักซ์มีค่าเพิ่มขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของความดันที่ใช้ ดังแสดงในรูปที่ 2.13 สมประสิทธิ์การซึมผ่านของน้ำ (K_w) คือความชันของกราฟระหว่างค่าฟลักซ์กับความดันลด ซึ่งพบว่ามีค่าประมาณ 0.21 gpd/sq.ft.-psi Schirg และ Widmer (1992) ก็ได้รายงานผลการทดลองในทำนองเดียวกัน ซึ่งทำการทดลองโดยใช้เมมเบรนชนิด DDS และได้แสดงให้เห็นว่าที่ความดันสูงการเพิ่มขึ้นของค่าฟลักซ์จะมีค่ามากกว่าที่ความดันต่ำ ดังแสดงในรูปที่ 2.14

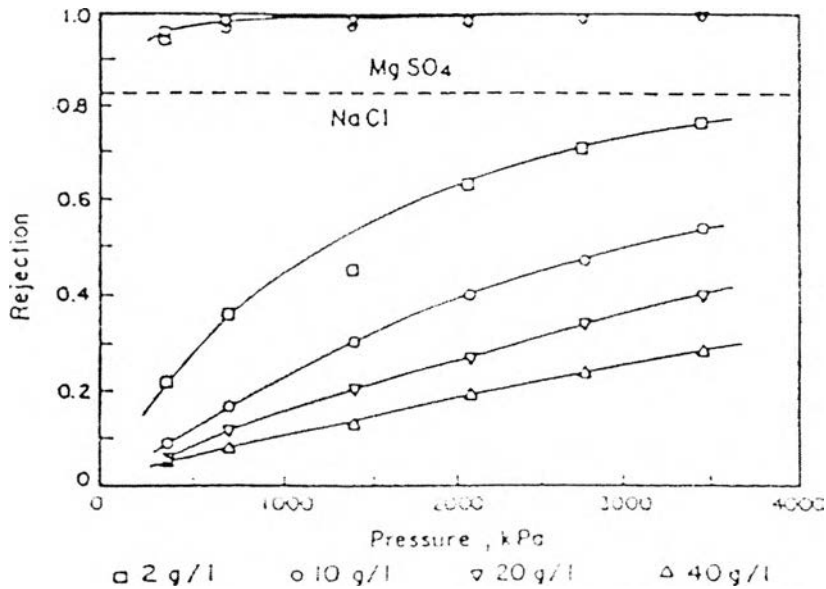
รูปที่ 2.13 พล็อตกับแรงดันที่ใช้สำหรับ NF เมมเบรน (NF70) (Duranceau และคณะ, 1992)

รูปที่ 2.14 ผลของแรงดันต่อค่าพล็อตสำหรับเมมเบรน (Schirgh และ Widmer, 1992)

ร้อยละของการกำจัดโดย NF เมมเบรน มีค่าเพิ่มขึ้นตามความดันที่ใช้ ดังแสดงในรูปที่ 2.15 ซึ่งก็สอดคล้องกับสมการที่ 2.14 ที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อใช้ความดันสูงก็จะสามารถผลิตน้ำ Permeate ที่มีความเข้มข้นต่ำหรือมีค่าร้อยละของการกำจัดสูง หรือสามารถอธิบายได้ว่าเมื่อใช้ความดันสูง ก็จะทำให้ได้อัตราการไหลของน้ำ Permeate สูง ในขณะที่สารละลายไม่สามารถไหลผ่านเมมเบรนด้วยอัตราที่สูงเท่ากับ ความเข้มข้นของน้ำ Permeate จึงมีค่าต่ำลง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เรียกว่า Dilution Effect (Waypa และคณะ, 1997)

รูปที่ 2.15 ผลของแรงดันที่ใช้และความเข้มข้นของสารละลายที่เข้าสู่ระบบ กับเปอร์เซ็นต์การ NF เมมเบรน (Eriksson, 1988)

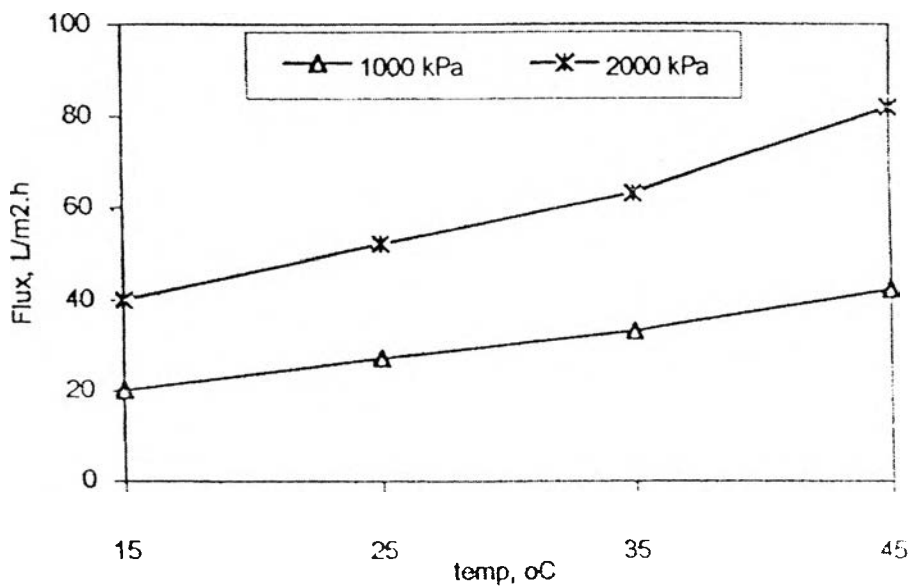
2.2.4.5 ความเข้มข้นของสารละลายที่เข้าสู่ระบบ

ความเข้มข้นของสารละลายที่เข้าสู่ระบบ ก็มีผลกับฟลักซ์ของสารละลาย และร้อยละของการกำจัด Duranceau และคณะ (1992) รายงานผลการทดลองโดยใช้ NF เมมเบรนชนิด NF70 ในการกำจัด Dibromochloropropane (DBCP) และได้ผลว่าค่าฟลักซ์ของสารละลายเพิ่มขึ้นตาม Concentration Gradient เช่นเดียวกับ Eriksson (1988a) ที่ได้รายงานผลการทดลองซึ่งแสดงให้เห็นว่าการกำจัดไฮเดียมคลอไรด์มีค่าลดลงตามการเพิ่มของความเข้มข้นของสารละลายที่เข้าสู่ระบบ ดังแสดงในรูปที่ 2.15 จะเห็นได้ว่าที่แรงดัน 2,000 kPa ร้อยละของการกำจัดไฮเดียมคลอไรด์ลดลงจาก 60 % เป็น 20% เมื่อความเข้มข้นของไฮเดียมคลอไรด์เพิ่มขึ้นจาก 2 g/L เป็น 40 g/L ปัจจัยที่มีผลเล็กน้อยกับ

การลดลงของร้อยละของการกำจัด คือ การลดลงของค่าฟลักซ์ แต่ปัจจัยที่มีผลมากเกิดขึ้นเนื่องจากความสามารถที่มากขึ้นของสารละลาย

2.2.4.6 อุณหภูมิ

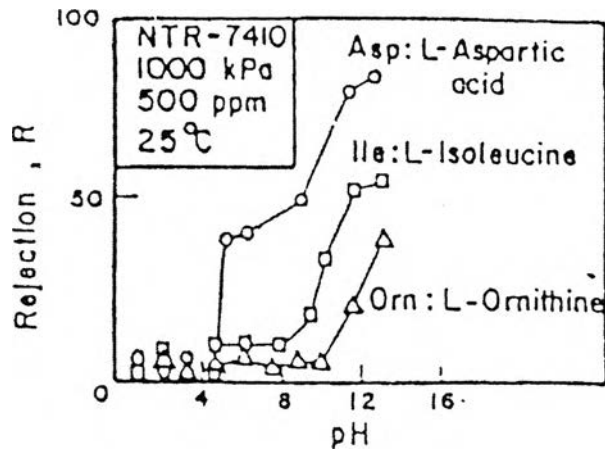
การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิของสารละลายที่เข้าสู่ระบบจะเพิ่มความสามารถในการซึมผ่านเมมเบรนของน้ำมาก ในขณะที่ร้อยละของการกำจัด มีค่าคงที่หรือเพิ่มขึ้นเล็กน้อย (Loconti และคณะ, 1972) Schirgh และ Widmer (1992) ทำการทดลองโดยใช้เมมเบรนชนิด DDS และได้ผลว่าฟลักซ์มีค่าเพิ่มขึ้นกับอุณหภูมิที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเหตุผลที่เป็นไปได้สำหรับกรณีนี้ก็คือที่อุณหภูมิสูงความหนืดของน้ำจะมีค่าลดลง ทำให้มันสามารถซึมผ่านเมมเบรนได้ง่ายขึ้น รูปที่ 2.16 แสดงผลของอุณหภูมิต่อค่าฟลักซ์

รูปที่ 2.16 ผลของอุณหภูมิต่อค่าฟลักซ์ (Schirgh และ Widmer, 1992)

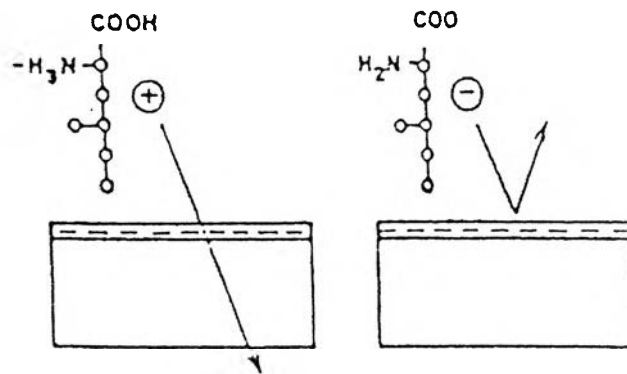
2.2.4.7 พีเอช

พีเอชของสารละลายก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบอย่างมากต่อการทำงานของ NF เมมเบรน (รูปที่ 2.17)

รูปที่ 2.17 ผลของพีเอชกับร้อยละของการกำจัดของกรดอะมิโน โดย NF เมมเบรน (Rautenbach และ Groschl, 1990)

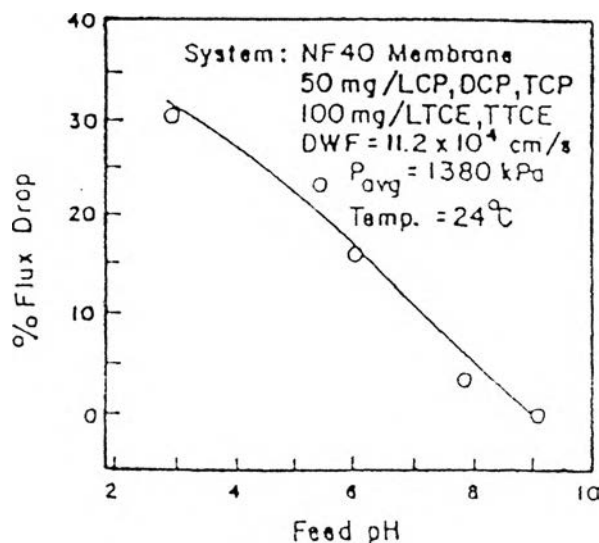
ที่ค่าพีเอชต่ำ ๆ ร้อยละของการกำจัดจะมีค่าต่ำ และที่ค่าพีเอชสูง ๆ ร้อยละของการกำจัดจะมีค่าสูง ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ที่ค่าพีเอชที่ต่ำกว่า Isoelectric Point (คือค่าที่ประจุทั้งหมดเปลี่ยนจากบวกเป็นลบ หรือเปลี่ยนจากลบเป็นบวก) กรดอะมิโนจะเปลี่ยนเป็นประจุบวกและสามารถผ่านเมมเบรนได้ง่าย ทำให้ร้อยละของการกำจัดมีค่าต่ำ ในขณะที่เมื่อค่าพีเอชสูงกว่า Isoelectric Point กรดอะมิโนจะเปลี่ยนเป็นประจุลบ และจะถูกขับออกโดยประจุบนพื้นผิวหน้าของเมมเบรน (รูปที่ 2.18)

รูปที่ 2.18 พฤติกรรมของกรดอะมิโนที่จุดต่ำหรือสูงกว่า Isoelectric Point (Rautenbach และ Groschl, 1990)

และจากการทดลองบำบัดสารละลายที่เป็นส่วนผสมของสารอินทรีย์ โดยใช้กระบวนการ NF ได้ผลว่าค่าเปอร์เซ็นต์ของการลดลงของค่าฟลักซ์ (Flux Drop) มีค่าลดลงเมื่อพีเอชของ

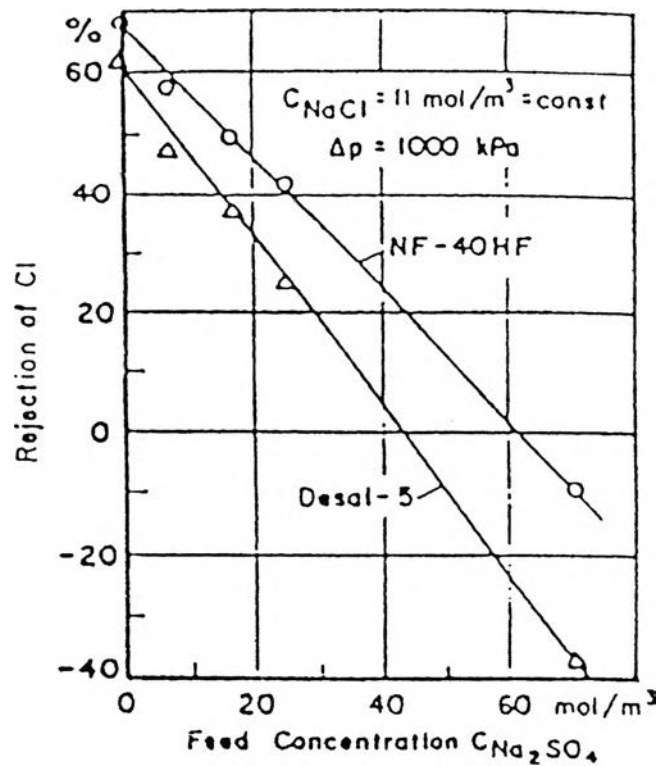
สารละลายเพิ่มขึ้น (รูปที่ 2.19) ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ที่ค่าพีเอชสูง ๆ สารอินทรีย์จะอยู่ในรูปไอออน และมีประจุลบ ดังนั้นจึงไม่ทำปฏิกิริยากับเมมเบรนมากนัก ทำให้ค่าการลดลงของฟลักซ์มีค่าน้อยลง

รูปที่ 2.19 ผลของพีเอชต่อการลดของฟลักซ์ สำหรับเมมเบรนชนิด NF 40 ในการบำบัด ส่วนผสมของสารอินทรีย์อันตราย (Bhattacharyya และ Williams, 1992a)

2.2.4.8 สารอื่น ๆ ในน้ำ

ร้อยละของการกำจัดโดย NF เมมเบรน จะมีค่าลดลงถ้ามีสารอื่น ๆ อยู่ในน้ำ จากรูปที่ 2.20 จะเห็นได้ว่า ร้อยละของการกำจัดของไอออนคลอไรด์ มีค่าลดลงตามการเพิ่มของความเข้มข้นของโซเดียมซัลเฟตในสารละลาย เนื่องจากซัลเฟตมีประจุมากกว่าคลอไรด์ เมมเบรนจึงสามารถกำจัดซัลเฟตได้ดีกว่าคลอไรด์ ส่วนโซเดียมมีประจุบวกทำให้สามารถผ่านเมมเบรนได้ง่าย ดังนั้นจึงเกิดความไม่สมดุลย์ทางไฟฟ้าขึ้นทั้งสองด้านของเมมเบรน และเพื่อรักษาความเป็นกลางทางไฟฟ้า คลอไรด์ จะไหลผ่านเมมเบรนด้วย ยิ่งความเข้มข้นของโซเดียมซัลเฟตมากก็ยิ่งทำให้เกิดความไม่สมดุลย์ทางไฟฟ้ามากขึ้น ทำให้มีปริมาณคลอไรด์ในน้ำ Permeate มากขึ้น ซึ่งปรากฏการณ์นี้เรียกว่า "Donnan Effect" ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 2.2.3.2

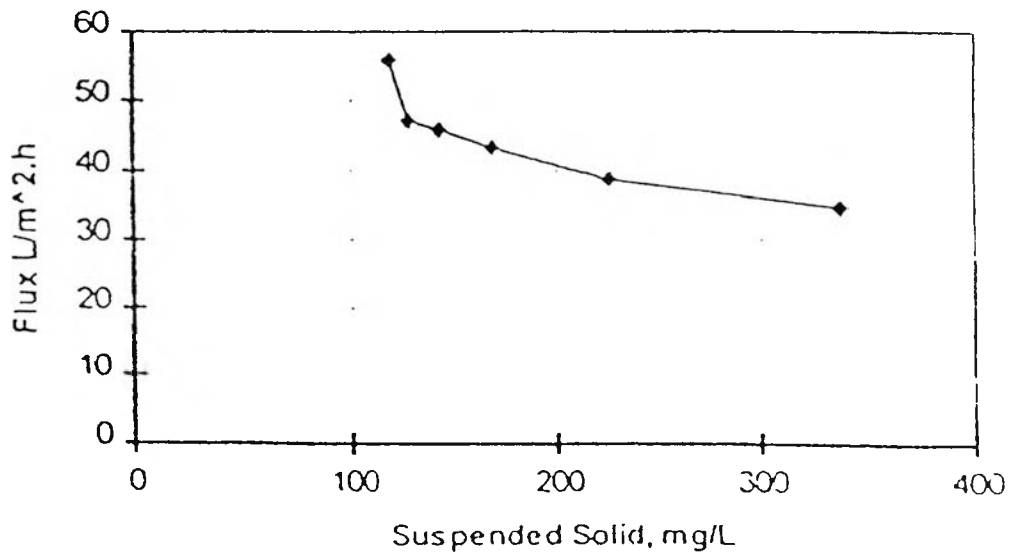

รูปที่ 2.20 ผลของสารอื่น ๆ ในน้ำต่อร้อยละของการกำจัด โดย NF เมมเบรน (Rautenbach และ Groschl, 1990)

2.2.4.9 สารแขวนลอย

ขนาดอนุภาคของสารแขวนลอยมีบทบาทต่อการเคลื่อนที่ผ่านเมมเบรน เนื่องจากขนาดของมันเป็นตัวตัดสินว่า สารแขวนลอยนั้นจะผ่านเข้าสู่รูเมมเบรน หรือจะติดขวางอยู่ที่ทางเข้าของรูเมมเบรน ซึ่งในกรณีหลังจะมีผลกระทบต่ออัตราการอุดตันของเมมเบรน เช่นเดียวกับกรณีของคอลลอยด์ ขนาดและรูปร่างของโมเลกุลสารอินทรีย์ก็มีบทบาทสำคัญต่อการเคลื่อนที่ผ่านเมมเบรนเช่นเดียวกัน

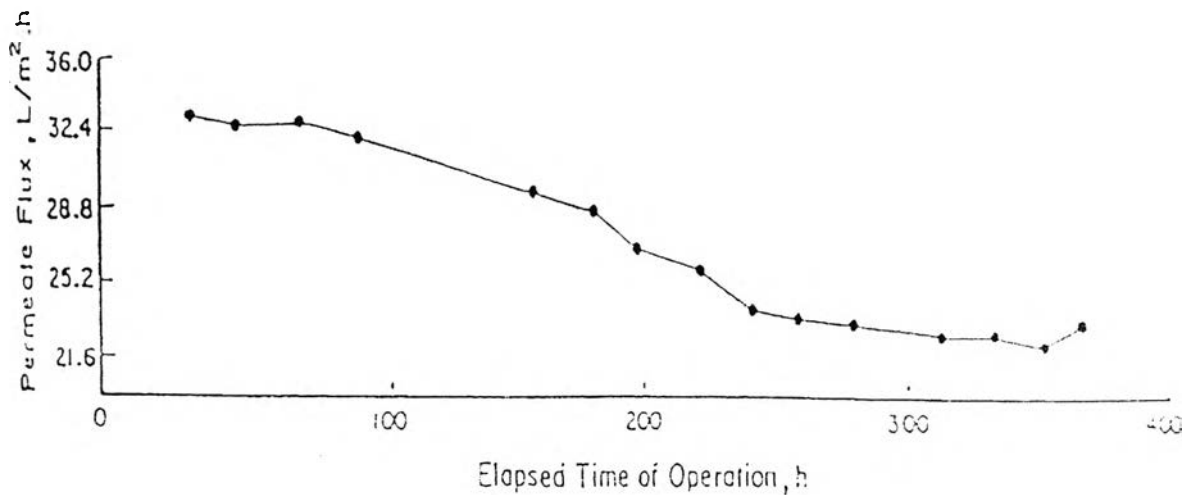
Koottatep (1979) ได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มข้นของสารแขวนลอยกับอัตราไหลของน้ำ Permeate ผ่านเมมเบรนแบบ T2A ผลในรูปที่ 2.21 แสดงให้เห็นว่าฟลักซ์มีค่าลดลงกับการเพิ่มความเข้มข้นของสารแขวนลอย การลดลงของฟลักซ์เนื่องมาจากการอุดตันของเมมเบรน

รูปที่ 2.21 ผลของสารแขวนลอยต่อค่าฟลักซ์ ในการกำจัดกรดฮิวมิก แรงดันที่ใช้ 20 บาร์
MWCO 6000 (Kootatep, 1979)

2.2.4.10 ระยะเวลาในการเดินระบบ

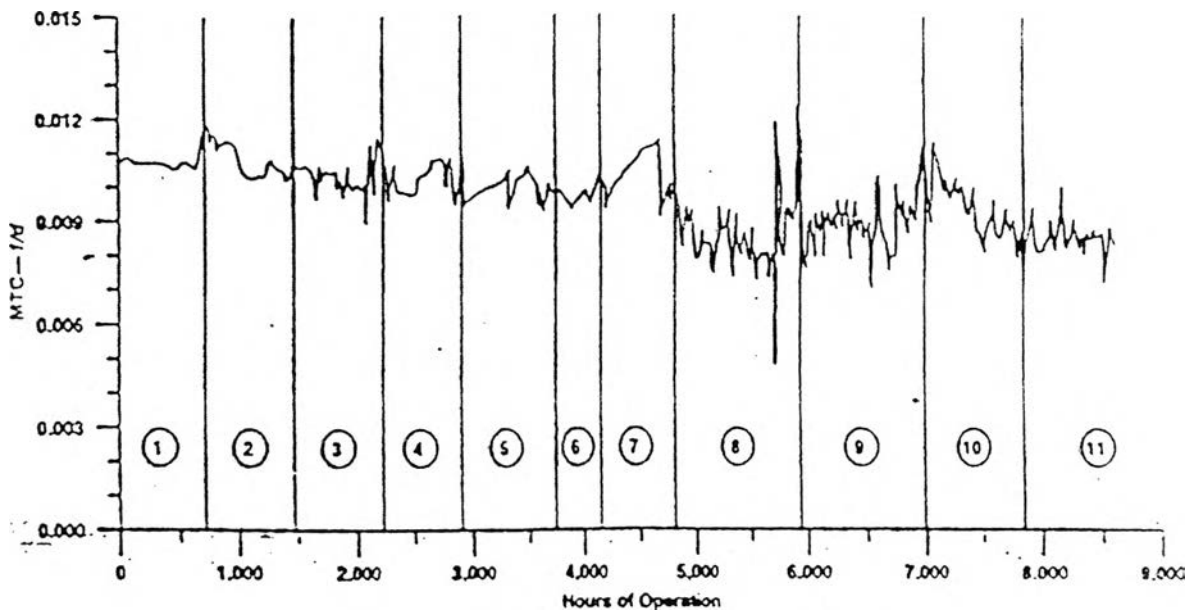
การเปลี่ยนแปลงของฟลักซ์ กับเวลาในการดำเนินระบบ สำหรับ NF เมมเบรน ขึ้นอยู่กับลักษณะสมบัติของน้ำหรือน้ำเสียที่เข้าระบบ Taylor และคณะ (1987) ได้รายงานผลที่ได้จากการใช้เมมเบรนแบบ NF40 ในการบำบัดน้ำผิวดิน (รูปที่ 2.22)

รูปที่ 2.22 การเปลี่ยนแปลงของฟลักซ์ กับเวลาในการดำเนินระบบ สำหรับ NF เมมเบรน Taylor และคณะ (1987)

การลดลงของค่าฟลักซ์เกิดขึ้นเนื่องจากการอุดตันของสารอินทรีย์ หรือการเติบโตของจุลชีพภายในเมมเบรน เพราะในน้ำผิวดินประกอบไปด้วยสารอินทรีย์ และการเติบโตของจุลชีพถูกเร่งให้เกิดในช่วงที่ไม่มีการทำงานของเมมเบรนเป็นเวลา 18 ชั่วโมง ระหว่างการทำงานในแต่ละวัน

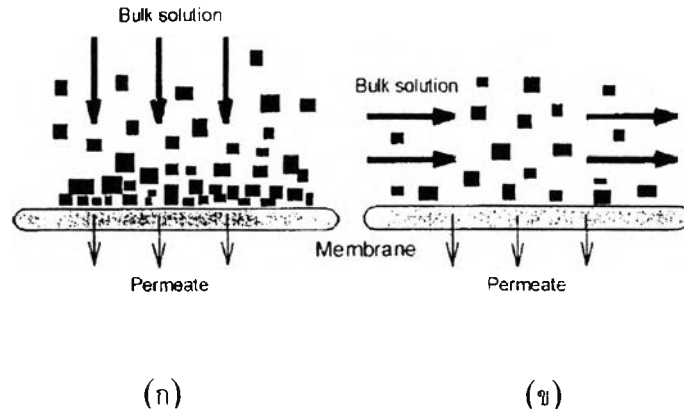
สัมประสิทธิ์การซึมผ่านของน้ำ (K_w) ที่ลดลงตามเวลาเป็นผลมาจากการอุดตันและการเสื่อมสภาพของเมมเบรน จากรูปที่ 2.23 จะเห็นได้ว่าการลดลงของค่า K_w จะมีค่าคงที่ในช่วงเวลา 0 - 4,750 ชั่วโมง จากชั่วโมงที่ 4,750 - 5,750 ค่า K_w จะลดลงอย่างมากและรวดเร็ว แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มการอุดตันของเมมเบรน หลังจากนั้นค่า K_w จะเพิ่มขึ้นเนื่องจากการทำความสะอาดเมมเบรน

รูปที่ 2.23 การเปลี่ยนแปลงของค่า K_w กับเวลาในการดำเนินระบบ (Blau และคณะ, 1992)

2.2.4.11 Crossflow Velocity

กระบวนการกรองที่ใช้กับกระบวนการ NF เป็นกระบวนการที่เรียกว่า Crossflow Filtration ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการกรองตามปกติที่ใช้ เช่นการกรองผ่านชั้นทราย ดังแสดงในรูปที่ 2.24

รูปที่ 2.24 (ก) การกรองแบบทั่วไป และ (ข) Crossflow Filtration

วิธี Crossflow Filtration สารที่ถูกกำจัดออกโดยเมมเบรนจะไหลออกจากผิวหน้าของตัวเมมเบรนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ไม่เกิดการสะสมตัวของสารเหล่านั้น ทำให้ลดปัญหาของการเกิด Concentration Polarization และทำให้ผิวหน้าของเมมเบรนพร้อมจะกำจัดสารต่าง ๆ ที่ไหลเข้ามาอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน ถึงแม้ว่ายังมีความต้องการทำความสะอาดเมมเบรนอีกเป็นระยะ ๆ แต่การทำความสะอาดด้วยตัวเองของ Crossflow Filtration ก็ทำให้อายุการใช้งานของเมมเบรนยาวนานขึ้น

ตัวแปรสำคัญที่จะทำให้ Crossflow Filtration ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ Crossflow Velocity โดยจะต้องมีค่ามากพอที่จะไม่ทำให้เกิดการสะสมของสารต่าง ๆ ที่ถูกกำจัดโดยเมมเบรน นอกจากนี้ค่า Crossflow Velocity ที่เหมาะสมยังจำเป็นเพื่อให้เมมเบรนมีประสิทธิภาพในการแยกสารที่ไม่ต้องการออกได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสารละลาย โดยค่า Crossflow Velocity ที่เหมาะสมนี้จะทำให้เกิดการผสมของสารละลายที่ Boundary Layer อย่างเพียงพอ และป้องกันการเกิด Concentration Polarization (Williamson และ Paulson, 1990)

Ratanatamskul และคณะ (1996) ได้ทำการศึกษาผลของ Crossflow Velocity ที่มีต่อประสิทธิภาพในการกำจัดอ็อกซิเจนประจุลบหลายชนิดในสารละลายเจือจาง และพบว่า Crossflow Velocity ในช่วง 0.05 - 0.7 m/s ไม่มีผลต่อการกำจัด SO_4^{2-} และ PO_4^{3-} ของเมมเบรนชนิด NTR - 729HF เนื่องจาก NF เมมเบรนสามารถกำจัดอ็อกซิเจนที่มีสองวาเลนซ์ได้ดี แต่ในการกำจัดอ็อกซิเจนที่มีหนึ่งวาเลนซ์ เช่น Cl^- และ NO_3^- มีค่าลดลงเล็กน้อย เมื่อค่า Crossflow Velocity มีค่าไม่เพียงพอ แต่สำหรับเมมเบรนชนิด NTR - 759HR ผลของ Crossflow Velocity จะมีน้อยมากสำหรับทุกชนิดของอ็อกซิเจน เนื่องจากเมมเบรนชนิดนี้มีความหนาแน่นของประจุที่ผิวเมมเบรนสูงมาก

2.2.4.12 เปอร์เซนต์ Recovery

เป้าหมายที่สำคัญของกระบวนการเมมเบรนทุกชนิด คือ ประสิทธิภาพที่สูงในการกำจัดสารที่ไม่ต้องการออก โดยมีปริมาณการผลิตน้ำ Permeate ที่มากที่สุด ซึ่งวิธีหนึ่งที่สามารถทำให้ผลิตน้ำ Permeate ได้มากก็คือ การใช้ค่า % Recovery ที่ในการดำเนินระบบสูง

Hanra และคณะ ได้ทำการทดลองโดยใช้ Rapid Bench-Scale Membrane Test (RBSMT) เพื่อประเมินความสามารถในการใช้กระบวนการ NF ในการกำจัด NOM และโบรไมด์ จากแหล่งน้ำผิวดิน 2 แหล่งในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยใช้เมมเบรนที่มีคุณสมบัติแตกต่างกัน 6 ชนิดที่ค่า % Recovery ต่าง ๆ กัน และพบว่าสำหรับเมมเบรนชนิด NF 70 และ NTR 7450 ค่า Bulk Rejections, R_b ซึ่งคำนวณจาก $R_b = ((C_f - C_p) / C_f)$ เพิ่มขึ้น ในขณะที่ Feed Rejection, R_f ซึ่งคำนวณจาก $R_f = ((C_f - C_p) / C_f)$ มีค่าลดลงเมื่อเพิ่มค่า % Recovery โดยที่ C_f , C_f และ C_p คือ ความเข้มข้นของ Influent , Feed และ Permeate ตามลำดับ และยังพบว่า R_b มีค่าสูงกว่า R_f นอกจากนี้ยังพบว่า % Recovery มีผลต่อ R_b น้อยกว่า R_f โดย % Recovery มีผลกระทบต่อเมมเบรนที่มีค่า MWCO ต่ำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความเข้มข้นของน้ำที่เข้าสู่ระบบ มีผลอย่างมากต่อการกำจัด NOM โดยเฉพาะเมมเบรนที่มีค่า MWCO สูง ๆ

2.3 อุตสาหกรรมฟอกย้อม

2.3.1 กระบวนการฟอกย้อม

กระบวนการฟอกย้อมเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญในอุตสาหกรรมสิ่งทอ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ปรับเปลี่ยนเส้นใย โดยการใช้สารเคมีและสีย้อมที่เหมาะสมและอาศัยน้ำเป็นตัวกลาง ดังนั้นกระบวนการฟอกย้อมจึงเป็นกระบวนการที่ใช้น้ำมาก และมีการใช้สารเคมีที่หลากหลาย เป็นกระบวนการที่สร้างของเสียในปริมาณมาก กระบวนการฟอกย้อมจะประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ 3 กระบวนการ ได้แก่

2.3.1.1 การเตรียมผ้า (Preparation)

กระบวนการเตรียมนับว่าเป็นขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญมากต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่จะผลิตได้จากการฟอกย้อมและตกแต่งสำเร็จ ทั้งนี้เพราะขั้นตอนนี้เป็นการนำเส้นด้ายหรือผ้าดิบออกจากโรงปั่นหรือทอ มาผ่านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อเตรียมเส้นด้ายหรือผ้านั้นให้อยู่ในสภาพที่สามารถนำไปย้อมสีหรือตกแต่งสำเร็จได้เป็นอย่างดี จุดประสงค์ของขั้นตอนการเตรียมผ้า คือ เพื่อขจัดสิ่งสกปรกเจือปนเส้นใย ทำให้เส้นใยสะอาด ดูดติดสีย้อมและสารเคมีต่าง ๆ ได้ดี ทำให้เส้นใยมีการดูดน้ำได้ดี เพื่อให้กระบวนการย้อม พิมพ์ และตกแต่งสำเร็จทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และเพื่อให้เส้นใยมีความคงรูป ไม่เสียรูปไปในขณะผ่านกระบวนการอื่น ๆ ที่ตามมา เป็นต้น กระบวนการเตรียมสิ่งทอหลาย ๆ กระบวนการที่สำคัญได้แก่

1) การเผาขน (Singeing) เพื่อทำให้ผิวผ้าเรียบ เป็นมันเงาขึ้น มีความจำเป็นสำหรับผ้าที่จะนำไปชุบมัน อัดรีดหรือขัดมัน ผ้าพิมพ์ที่ต้องการความละเอียดสูง นอกจากนี้ยังลดปัญหาการเกิดขุยบนผ้าของผ้าใยสังเคราะห์ เมื่อใช้ไปนาน วิธีการที่ใช้ทั่วไปคือการผ่านผ้าเข้าไปในเปลวแก๊ส หรือบนแผ่นโลหะที่ถูกเผาจนร้อน ด้วยอัตราเร็วที่สูงพอที่จะไม่ทำให้ผ้าติดไฟ

2) การลอกแป้ง (Desizing) เป็นการลอกแป้ง ที่ได้มีการลงไว้ในขั้นตอนการทอ ซึ่งแป้งนี้จะต้องกำจัดออกก่อนเข้าสู่ขั้นตอนย้อมสี เพราะถ้าล้างแป้งออกไม่หมดจะมีผลต่อการดูดซึมสารเคมีและน้ำของเส้นใย และยังทำให้ผ้ามีความแข็งกระด้าง

3) การขจัดสิ่งสกปรก (Scouring) ได้แก่การกำจัดไขมัน และสารปนเปื้อนต่าง ๆ เช่น สารประกอบพวกเกลือทั้งอินทรีย์และอนินทรีย์ ซึ่งจะมีผลกับการดูดซึมน้ำและดูดติดสีของผ้าหรือเส้นใย การขจัดสิ่งสกปรกของผ้าแต่ละประเภทก็จะแตกต่างกันไป สารเคมีที่ใช้ เช่น โซดาไฟ น้ำสบู่ สารจับโลหะประเภทสารคีเลต เป็นต้น

4) การฟอกขาว (Bleaching) เป็นการกำจัดสารมีสีในธรรมชาติที่ติดมากับวัสดุสิ่งทอ โดยใช้ปฏิกิริยาเคมีทำให้เส้นใยมีความขาวขึ้น ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จำเป็นโดยเฉพาะกับผ้าที่จะนำไปทำเป็นผ้าขาว และผ้าที่จะนำไปย้อมสีอ่อน ผ้าที่จะนำไปย้อมสีเข้มไม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนนี้ สารที่ใช้ฟอกขาวมีหลายชนิดแบ่งเป็นสารออกซิไดส์ เช่น ไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ (H_2O_2) โซเดียมไฮโปคลอไรด์ ($NaClO$) และสารรีดิวซ์ เช่น โซเดียมไฮไดรซัลไฟท์ ($Na_2S_2O_4$) โซเดียมเมทาไบซัลไฟท์ ($Na_2S_2O_5$)

5) การชุบมัน (Mercerization) เพื่อเพิ่มและปรับปรุงความสามารถในการดูดติดสี เพิ่มความสดใส เงามัน มีผิวสัมผัสที่อ่อนนุ่ม และมีความคงทนแข็งแรงเป็นต้น ประเภทของการชุบมันแบ่งตามสารเคมีที่ใช้ได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การชุบมันด้วยสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ และการชุบมันด้วยแอมโมเนียมเหลว

2.3.1.2 การย้อมสี (Textile Dyeing)

วัสดุสิ่งทอส่วนใหญ่ต้องมีการให้สีก่อนนำไปใช้งาน ด้วยวิธีการย้อม (Dyeing) จะให้สีพื้น ผ้าผืนหรือเส้นด้ายที่มีลักษณะแตกต่างกันไป หลักการย้อมสีคือ การใช้วิธีการที่เหมาะสมให้สารประกอบเคมีที่ละลายเป็นสารละลายหรือกระจายอยู่ในสารละลาย (Dispersion) ไปทำให้เกิดสีบนวัสดุที่จะย้อม (Substrates) เส้นใย ผ้า เป็นต้น แล้วทำให้เกิดสีบนวัสดุที่จะย้อมอย่างถาวร การเกิดสีบนวัสดุที่จะย้อมไม่เพียงแต่เกิดบนผิวหน้าเท่านั้น แต่จะสามารถซึมให้เกิดสีตลอด (Uniformly) บนผิวรอบภาคตัดขวางของวัสดุที่จะย้อมด้วย

ขั้นตอนการย้อม (Dyeing Process) มีวิธีการดังนี้คือ ผ่าดิบที่ผ่านการเตรียมและทำความสะอาดแล้วจะนำไปย้อมให้สีย้อมติดบนเส้นใยของผ้าด้วยเครื่องย้อม (Dyeing Machine) กลไกของการดูดซึมสีย้อมและเกาะติดแน่นบนเส้นใยของผ้าจะมีความซับซ้อนมาก แต่โดยหลักการทั่วไปแล้วสีย้อมจะต้องทำให้อยู่ในรูปของสารละลาย แล้วให้มีการดูดซึมสารละลายสีย้อมโดยเส้นใยในอ่างย้อม (Dyeing Bath) แรงที่ทำให้เกิดการดูดซึมและเกาะติดบนเส้นใยของโมเลกุลของสีย้อมอาจเป็นแรงทางเคมี เช่น แรงโควาเลนต์ แรงไอออนิก หรือแรงดึงดูดทางกายภาพ เช่น แรงแวนเดอร์วาลส์ ดังนั้นปัจจัยทางด้านระยะเวลาในการย้อม อุณหภูมิ pH และสารเคมีช่วยย้อมต่าง ๆ เช่น สาร Electrolytes สารพวก Solvents สารพวก Surface Active Agents จะมีผลต่อประสิทธิภาพและความสม่ำเสมอของสีย้อมที่จะติดอยู่บนเส้นใย ในทางปฏิบัติจึงจำเป็นต้องให้สารละลายของสีย้อมเคลือบหุ้มตลอดทั้งผิวหน้าของวัสดุที่จะย้อม ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของเครื่องย้อมทุกชนิด และเพื่อให้การย้อมใช้เวลาน้อยลง การเพิ่มอัตราการแพร่กระจาย (Diffusion) ของโมเลกุลของสีย้อมไปยังเส้นใยสามารถทำได้โดยการเพิ่มอุณหภูมิของสารละลายสีย้อมให้สูงขึ้น ซึ่งการเพิ่มอุณหภูมิของสารละลายสีย้อมจะมีผลทำให้การแพร่กระจายของสีย้อมบนผิวหน้าเส้นใยมีความสม่ำเสมอมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ในกรณีของเส้นใยที่เป็น Hydrophobic Synthetic Fibers จะสามารถเพิ่มอัตราการแพร่กระจายของสีย้อมโดยใช้สารนำพา (Carriers) พวกสารอินทรีย์ช่วยย้อมต่าง ๆ หรือเพิ่มอุณหภูมิให้สูงยิ่งขึ้น โดยเครื่องย้อมระบบปิด (Closed Dyeing System) ที่สามารถย้อมสีได้ที่อุณหภูมิสูงถึง 150 องศาเซลเซียส

กรรมวิธีในการย้อมนั้นมียุหลายวิธี ทั้งที่เป็นแบบต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง ขึ้นอยู่กับชนิดของวัสดุที่จะย้อม สภาพโรงงาน เทคโนโลยีที่มี และงบประมาณ ซึ่งแบ่งออกกว้าง ๆ ได้ 3 วิธีคือ

1) การย้อมแบบดูดซึม (Exhaust Method) วิธีนี้ผ้าหรือวัสดุที่ย้อมจะถูกแช่อยู่ในอ่างย้อม จนกระทั่งการย้อมเสร็จสมบูรณ์ (Batchwise Process)

2) การย้อมด้วยวิธีกึ่งต่อเนื่อง (Semi-Continuous Method) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า Pad-Batch Dyeing ประกอบด้วยขั้นตอนของการอัดน้ำสีและล้าง การม้วนเก็บ และการซัก

3) การย้อมด้วยวิธีต่อเนื่อง (Continuous Method) วิธีนี้ผ้าจะเคลื่อนที่ไปตามขั้นตอนการย้อมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยไม่มีการหยุดแช่อยู่ที่จุดหนึ่งจุดใด ตั้งแต่เป็นผ้าขาวจนกระทั่งออกมาเป็นผ้าย้อมสำเร็จ วิธีนี้จึงเป็นวิธีที่เร็วที่สุดและเหมาะกับการย้อมทีละมาก ๆ ประกอบด้วยขั้นตอน การอัดน้ำสีและล้าง การอบแห้ง การฟีนิกซ์โดยใช้ไอน้ำหรือความดัน และการซัก

2.3.1.3 การตกแต่งสำเร็จ (Textile Finishing)

การตกแต่งสำเร็จเป็นกระบวนการหนึ่งที่ใช้ในการตกแต่งสิ่งทอ ซึ่งมักกระทำเป็นขั้นตอนสุดท้ายต่อการเตรียมและการให้สีสิ่งทอ เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงปรับปรุง หรือเพิ่มเติมคุณสมบัติบางอย่างให้กับผลิตภัณฑ์ สามารถจำแนกประเภทของการตกแต่งสำเร็จเป็น 2 ประเภท ได้แก่

- 1) การจำแนกตามกรรมวิธีการตกแต่ง ได้แก่
  - การตกแต่งด้วยวิธีทางเชิงกล (Mechanical Finishing) เป็นการตกแต่งสิ่งทอ โดยการใช้เครื่องจักรในการผลิต
  - การตกแต่งสำเร็จด้วยสารเคมี (Chemical Finishing) เป็นการตกแต่งสิ่งทอ ด้วยสารเคมีจากธรรมชาติ หรือสารที่สังเคราะห์ขึ้นมา
- 2) การจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการตกแต่ง เช่น
  - ประโยชน์การใช้งาน เช่นตกแต่งให้ผ้าแข็ง (Stiffening Finishing) การตกแต่งให้ผ้านุ่ม (Soft Finishing) การตกแต่งให้ผ้าคุณสมบัติการคืนตัวต่อรอยยับ และการตกแต่งเพื่อสร้างความอบอุ่นกับร่างกาย เป็นต้น

- การบำรุงรักษาให้ใช้ได้ดี และสวยงามตลอด (Protection Finishing) เช่นผ้า ตกแต่ง จำพวกผ้าปูม่าน ผ้าคลุมเตียง เป็นต้น หรือการตกแต่งเพื่อให้ซักล้างสิ่งสกปรกออกได้ง่าย

3) การจำแนกตามความปลอดภัยในการใช้งาน เช่น

- การตกแต่งผ้าเพื่อไม่ให้ติดไฟง่าย (Fire Retardant)
- การตกแต่งผ้าเพื่อป้องกันแบคทีเรียและเชื้อรา (Bacteria & Funji Resistant)
- การตกแต่งผ้าเพื่อสุขภาพอนามัยตามเกณฑ์ของแต่ละประเทศ

4) จำแนกตามการตกแต่งเพื่อความสวยงาม หรือเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของผ้า เช่น

- การตกแต่งผ้าเพื่อให้มีความเงามัน (Calendering)
- การตกแต่งผ้าเพื่อควบคุมการหดตัว (Shrinkage)
- การตกแต่งผ้าด้วยกระบวนการตะกรูยขน (Raising)
- การตกแต่งผ้าด้วยกระบวนการตัดขน (Shearing)

2.3.2 สีย้อม (dye)

2.3.2.1 ลักษณะโดยทั่วไปของสีย้อม

สีย้อมเป็นสารเคมีที่สำคัญสำหรับการฟอกย้อม โดยจะทำหน้าที่ให้สีติดไปกับผ้าหรือด้ายที่นำมาย้อม โดยคุณสมบัติของสีที่จะติดผ้าชนิดต่างๆ นั้น ต้องติดคงทน, ทนต่อแสงแดด, น้ำ, สบู่ และน้ำยาซักแห้ง ดังนั้นเมื่อสีย้อมส่วนที่ไม่ได้ติดไปกับเนื้อผ้าก็จะปนไปกับน้ำทิ้ง ซึ่งจะกลายเป็นน้ำเสียที่ยากแก่การบำบัด เพราะจะมีโครงสร้างที่ซับซ้อน

การเกิดสีของสีย้อมเกิดจากการเรียงตัวของกลุ่มอะตอมประเภทหนึ่งภายในโมเลกุลของสีย้อมกลุ่มอะตอมนี้เรียกว่า โครโมเจน (chromogen) เป็นตัวรับอิเล็กตรอนและส่วนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการละลายและลักษณะที่เกี่ยวกับการย้อมเรียกว่า ออกโซโครม (auxochromes) เป็นตัวให้อิเล็กตรอน โครโมเจนเป็นโครงสร้างที่ประกอบด้วยอะโรมาติก ซึ่งประกอบด้วยส่วนที่ทำให้เกิดสีเรียกว่า โครโมฟอร์ (chromophores)

โครโมฟอร์ทำให้เกิดสีได้โดยการเปลี่ยนแปลงช่วงการดูดกลืนแสงให้อยู่ในช่วงสเปกตรัมที่สามารถมองเห็นได้ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 7 กลุ่มคือ (Austin, 1984)

- กลุ่มไนโตรโซ (nitroso group)
- กลุ่มไนโตร (nitro group)
- กลุ่มเอโซ (azo group)
- กลุ่มเอทิลีน (ethylene group)
- กลุ่มคาร์บอนิล (carbonyl group)
- กลุ่มคาร์บอนิล-ไนโตรเจน (carbon-nitrogen groups)

สีย้อมมีมากมายหลายชนิดการนำสีย้อมมาใช้ย้อมให้ได้ผลดี ขึ้นอยู่กับอำนาจการรวมตัวของสีกับเส้นใยต้องมีมากกว่าอำนาจการรวมตัวของสีกับน้ำ การเกิดสภาวะนี้เมื่อโมเลกุลของสีย้อมมีหมู่อะตอมซึ่งถูกจัดเรียงตัวกันในลักษณะที่จะทำให้เกิดการดูดติด (substantivity) กับเส้นใยแล้วเกิดบอนด์ (bond) ยึดกันแน่น อิทธิพลที่ทำให้สีดูดติดกับเส้นใยได้ คือ

- ไฮโดรเจนบอนด์ (hydrogen bond)
- แรงแวนเดอร์วาลส์ (Van Der Waal's forces)
- แรงไอออน (Ionic forces)
- โควาเลนต์บอนด์ (covalent bond)

การดูดติดกันระหว่างโมเลกุลของสีย้อมกับโมเลกุลของเส้นใย อย่างน้อยจะต้องประกอบไปด้วยแรง 2 ชนิดขึ้นไป บางครั้งก็อาจจะเกิดแรงทั้ง 4 ชนิดผสมผสานกัน แรงดึงดูดทางเคมีที่จะทำให้การยึดติดได้ดีที่สุด ได้แก่ โควาเลนต์บอนด์ (covalent bond) นอกจากอิทธิพลของแรงทั้ง 4 แล้ว อิทธิพลของรูปร่างและขนาดของโมเลกุลของสีก็มีผลต่อการยึดติดหรือมีผลกระทบต่อการใช้ย้อมอย่างมากด้วย เช่น ถ้าโมเลกุลของสีย้อมยิ่งเล็กและยาวเท่าไรก็จะผ่านช่องว่างเข้าไปในเส้นใยได้มากขึ้นเท่านั้นทำให้การติดสีดีขึ้นหรือถ้าโมเลกุลของสีย้อมมีลักษณะแบนและมีความกว้าง ความยาวมากๆ จะทำให้เกิดการติดสีมีความทนสูงมากขึ้น

สรุปได้ว่า การที่โมเลกุลของสีย้อมยึดเกาะกับโมเลกุลของเส้นใยเป็นผลเนื่องจากแรงทางเคมีและฟิสิกส์โดยมีสารบางอย่างเข้าช่วยเหลือเพื่อที่จะทำให้โมเลกุลของสีย้อมและโมเลกุลของเส้นใยเกิดปฏิกิริยาระหว่างกันได้ดีขึ้น สารบางอย่างนี้คือ สารช่วยย้อม

2.3.2.2 สารช่วยย้อม

สารช่วยย้อม คือ สารเคมีที่ใส่ลงไปในกระบวนการย้อมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดูดติดสีได้มากขึ้นทำให้สีที่ติดเส้นใยมีความคงทนและสม่ำเสมอสารช่วยย้อมแบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือ

- กรด ใช้สำหรับย้อมเส้นใยโปรตีนและไนลอน เมื่อใช้สีย้อมแอซิด
- ด่าง ใช้ย้อมเส้นใยเซลลูโลสด้วยสีย้อมอะโซอิก สีย้อมเว็ต และสีย้อมกำมะถัน
- เกลือ ใช้ในการย้อมด้วยสีย้อมอสิค และการย้อมเส้นใยเซลลูโลสทุกชนิด
- สารช่วยให้สีสม่ำเสมอ ใช้กับสีเว็ต, ดิสเพอร์สและสีย้อมแอซิดบางชนิด
- สารนำ (carrier) ใช้เมื่อย้อมขนสัตว์และใยสังเคราะห์บางชนิด
- สารละลายอินทรีย์ ใช้เมื่อย้อมขนสัตว์และใยสังเคราะห์บางชนิด
- สารรีดิวซิ่ง ใช้สำหรับรีดิวซ์ตัวสีบางชนิดเพื่อประโยชน์ในการดูดซึมเข้าไปในเส้นใย

สารช่วยย้อมแต่ละประเภทยังแบ่งออกเป็นสารเคมีชนิดต่าง ๆ มากมาย ดังนั้นสีย้อมแต่ละชนิดย่อมมีสารช่วยย้อมแตกต่างกันไป เป็นผลทำให้น้ำเสียจากกระบวนการย้อมแตกต่างกันไปด้วย (นวลละออ เนียมละอิ่ง, 2526 อ้างโดย นริษฐา 2541)

2.3.2.3 การจำแนกสีย้อม

สีย้อมที่ใช้ในโรงงานทอผ้ามีมากมายหลายชนิดตามชนิดของเส้นใยหรือผ้าที่จะนำไปย้อมสีย้อมอาจจำแนกออกได้หลายประเภทตามลักษณะทางกายภาพโดยแบ่งออกเป็นสารสีที่ละลายน้ำได้และสารสีที่ไม่ละลายน้ำ หรือจำแนกตามส่วนประกอบทางเคมี ซึ่งวิธีนี้ยุ่งยากเพราะต้องอาศัยความรู้ทางด้านเคมีและสูตรโครงสร้างของสีด้วยวิธีจำแนกสีย้อมที่ได้รับความนิยมและเข้าใจง่าย ได้แก่ การจำแนกสีย้อมตามการนำไปใช้งาน ซึ่งแบ่งสีย้อมทั้งหมดออกเป็น 11 ประเภท (วุฒิ วิพันธ์พงษ์ . 2539 อ้างโดย นริษฐา 2541 ด้วยกันคือ

- สีย้อมดิสเพอร์ส (disperse dyes)
- สีย้อมแอซิด (acid dyes)
- สีย้อมอะโซอิก (azoic dyes)
- สีย้อมเบสิค (basic dyes)
- สีย้อมไดเรกท์ (direct dyes)

- สีย้อมมอดแดนท์ (modant dyes)
- สีย้อมซัลเฟอร์ (sulfur dyes)
- สีย้อมแว็ต (vat dyes)
- สีย้อมรีแอคทีฟ (reactive dyes)
- สีย้อมโลหะ (metallic dyes)
- สีย้อมโอเนียม (onium dyes)

2.3.2.4 ชนิดของสีย้อมที่สำคัญ

1) สีย้อมรีแอคทีฟ

สีย้อมรีแอคทีฟเป็นสีย้อมที่นิยมใช้ที่สุดชนิดหนึ่ง โดยเริ่มมีการใช้ตั้งแต่ปี 1950's ใช้ย้อมกับเส้นใยเซลลูโลสได้ดีที่สุด ละลายน้ำได้ดีมีคุณสมบัติเป็นแอนไอออน เมื่ออยู่ในน้ำย้อมที่เป็นด่าง โมเลกุลของสีจะทำปฏิกิริยากับหมู่ OH⁻ ในเซลลูโลสและเชื่อมโยงติดกันโดยโควาเลนต์บอนด์ เพื่อสร้างเป็น cross linked compound กลายเป็นสารประกอบเคมีชนิดใหม่กับเซลลูโลส สมบัติการละลายและดูดติดเส้นใยของตัวสีจะทำให้ตัวสีเข้าไปอยู่ภายในเส้นใยได้โดยสีย้อมรีแอคทีฟประกอบด้วยโครงสร้างพื้นฐาน 2 ส่วน คือ

- สารที่ทำให้เกิดสี (colouring substance) หรือกลุ่มของสารเคมีที่ทำให้เกิดสี (chromophore)
- ส่วนประกอบของไฮดรอกซิล หรือ อะมิโนในโมเลกุลของสี (reactive component)

2) สีย้อมไดเรกต์

สีย้อมไดเรกต์ หรือสีย้อม โดยตรงที่ได้ชื่อแบบนี้เพราะสามารถย้อมพวกฝ้าย หรือเส้นใยพวกเซลลูโลสได้โดยลักษณะของสีย้อมนี้คือ จะละลายน้ำได้แม้จะอยู่ในเส้นใยก็ตาม จึงทำให้สีจางลงได้ง่ายเมื่อผ่านการฟอกหรือซักแห้ง

3) สีย้อมแควีต

สีย้อมแควีต ปกติจะไม่ละลายน้ำดังนั้นต้องเปลี่ยนให้อยู่ในรูปที่ละลายน้ำได้ก่อนจึงจะย้อมได้ และทำให้กลายเป็นรูปที่ไม่ละลายน้ำ และทำปฏิกิริยาออกซิเดชันบนเส้นใยสีย้อมประเภทละลายน้ำได้ก่อนจึงจะย้อมได้และทำให้กลายเป็นรูปที่ไม่ละลายน้ำและทำปฏิกิริยาออกซิเดชันบนเส้นใยสีย้อมประเภทนี้ใช้ย้อมเส้นใยพวกเซลลูโลสโดยเฉพาะฝ้ายส่วนประกอบทางเคมีของสีย้อมประเภทนี้แบ่งเป็น 2 หมู่ ได้แก่ พวกอินดิโก (Indico) และพวกแอนทราควิโนน (antraquinone)

4) สีย้อมซัลเฟอร์

สีย้อมซัลเฟอร์เป็นสีย้อมที่ใช้ย้อมเส้นใยเซลลูโลสได้ดีที่สุด ละลายน้ำได้ดีมาก เมื่ออยู่บนสภาวะที่เป็นด่าง โมเลกุลของสีจะทำปฏิกิริยากับเซลลูโลสและเชื่อมโยงติดกันโดยโควาเลนต์บอนด์

5) สีย้อมอะโซอิก

สีย้อมประเภทนี้นิยมใช้ย้อมเส้นใยเซลลูโลส ตัวสีเป็นสารประกอบเอโซ สีย้อมอะโซอิกเป็นสีย้อมที่เกิดขึ้นในเส้นใยด้วยตัวเอง โดยปฏิกิริยาทางเคมีที่เรียกว่าปฏิกิริยาคัปปลิง (coupling reaction)

6) สีย้อมแอซิด

สีย้อมประเภทนี้นิยมใช้ย้อมเส้นใยพวกโปรตีน ขนสัตว์ ในสภาวะที่เป็นกรดเจือจาง อาจย้อมพวกฝ้ายได้เล็กน้อย มีคุณสมบัติในการละลายน้ำได้ดี ส่วนใหญ่เป็นสารประกอบของกรดกำมะถัน, และกลุ่มเอโซ (azo), แอนทราควิโนน (antraquinone)

7) สีย้อมเบสิค

เป็นสารอินทรีย์ที่มีประจุบวกของเกลือแอมโมเนียม หรือออกซิเนียมใช้ย้อมขนสัตว์และเส้นใยชนิดอื่นๆ ที่เตรียมให้มีประจุลบในสภาวะเป็นกรด มีคุณสมบัติในการละลายน้ำได้ดี

2.3.3 น้ำเสียจากกระบวนการฟอกย้อม

น้ำเสียจากการฟอกย้อมมีแหล่งกำเนิดในเกือบทุกขั้นตอนของการฟอกย้อม ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมผ้า ขั้นตอนการให้สีและขั้นตอนการตกแต่งสำเร็จ โดยเฉพาะในกระบวนการชำระล้างทำความสะอาดของแต่ละขั้นตอนจะมีการใช้น้ำในอัตราที่สูงมาก ซึ่งสิ่งที่สามารถพบได้ในน้ำเสียเสมอ ได้แก่ เศษเส้นใย เศษผ้า สารเคมี กรดด่าง ไขมัน สบู่ สีย้อม และตัวทำละลาย ดังนั้นจึงทำให้ปริมาณสารมลพิษในน้ำเสียมีปริมาณสูงและเป็นปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม

สภาพการเกิดและการระบายน้ำเสียจะเริ่มจากอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในกระบวนการผลิต ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดที่ถ่ายน้ำเสียลงในรางระบายน้ำภายในโรงงาน หลังจากนั้นน้ำเสียจะไหลเข้าสู่ระบบบำบัดน้ำเสียของโรงงานก่อนระบายทิ้งออกสู่แหล่งน้ำสาธารณะต่อไป

2.3.3.1 แหล่งกำเนิดของน้ำเสียในกระบวนการฟอกย้อม

1) น้ำที่ใช้ในกระบวนการผลิต

ได้แก่ น้ำที่ใช้ในการดำเนินการฟอกย้อม น้ำที่ใช้ในส่วนนี้อาจมีการระเหยไปบ้างในระหว่างขั้นตอนการผลิต แต่ส่วนใหญ่จะถูกปล่อยออกมาเป็นน้ำเสียภายหลังการผลิต น้ำที่ใช้ในกระบวนการผลิตนี้ ยังอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

- น้ำที่ใช้ในขั้นตอนการฟอกย้อม น้ำในส่วนนี้มีปริมาณไม่มากนัก แต่มีความเข้มข้นของสิ่งสกปรกเจือปนค่อนข้างสูง
- น้ำที่ใช้ในการซักล้างภายหลังการฟอกย้อม น้ำในส่วนนี้จะมีปริมาณมาก แต่มีความเข้มข้นของสิ่งสกปรกเจือปนโดยรวมแล้วต่ำกว่าในประเภทแรก

2) น้ำที่ใช้ในหม้อน้ำ

ในกระบวนการฟอกย้อม มักจะมีการอาศัยไอน้ำเป็นตัวให้ความร้อนแก่น้ำที่ใช้ในกระบวนการและเป็นตัวให้ความร้อนในตู้อบไอน้ำ ถ้าไอน้ำที่ใช้ถูกปล่อยให้เย็นลงและกลั่นตัวในท่อไอน้ำก็จะได้น้ำที่สะอาดสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ แต่ถ้าไอน้ำที่ใช้ถูกส่งไปให้ความร้อนแก่สารละลายสีย้อมโดยตรง ก็จะเป็นการเพิ่มปริมาตรของสารละลายสีย้อม และจะถูกรวมเป็นน้ำเสีย

3) น้ำที่ใช้ในการหล่อเย็น

ในกระบวนการพอกย้อม มีบ่อยครั้งที่ทางโรงงานจำเป็นต้องลดอุณหภูมิของสารละลาย สีย้อมลงในเวลาอันสั้น ซึ่งจะทำให้ได้ก็โดยอาศัยการใช้น้ำหล่อเย็น น้ำหล่อเย็นนี้ส่วนใหญ่จะเป็นน้ำ สะอาดและสามารถนำกลับไปใช้ใหม่ได้

4) น้ำที่ใช้ในการล้างเครื่องจักรและทำความสะอาดโรงงาน

น้ำส่วนนี้นับเป็นส่วนประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม พอกย้อม และในบางกรณีเป็นน้ำเสียที่มีความสกปรกสูงมากด้วย เช่น น้ำล้างถังเตรียมสีย้อม เป็นต้น

5) น้ำจากแหล่งอื่น ๆ

นอกจากน้ำเสียจากแหล่งต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว โรงงานอุตสาหกรรมพอกย้อมยัง อาจจะมีน้ำเสียจากแหล่งอื่น ๆ อีก เช่น น้ำใช้ของคนงาน หรือน้ำฝน เป็นต้น

2.3.3.2 ประเภทของสิ่งสกปรกเจือปนในน้ำเสียจากกระบวนการพอกย้อม

สารเคมีที่ใช้ในอุตสาหกรรมพอกย้อมนั้น มีทั้งสารอนินทรีย์และสารอินทรีย์ ตัวอย่าง ของสารอนินทรีย์เช่น ด่างและกรดอนินทรีย์ ได้แก่ โซเดียมซิลิเกต (Na_2OSiO_2) แอมโมเนียซัลเฟต ($(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4$) โซเดียมซัลไฟด์ (Na_2S) โซเดียมคลอไรด์ (NaCl) โซเดียมซัลเฟต (Na_2SO_3) และสารฟอก ขาวธรรมชาติ ส่วนสารอินทรีย์นั้นมีการใช้กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งประกอบด้วยกรดอินทรีย์ เช่น กรดฟอร์มิก (HCOOH) กรดอะซิติก (CH_3COOH) กรดไขมัน พวกสบู่ แป้ง สารอินทรีย์ที่ใช้แทนแป้ง ผงซักฟอก สารที่ทำให้เกิดความอ่อนนุ่ม สีย้อม สารนำพา และสารเคมีอื่น ๆ อีก เช่น สารที่ป้องกันการซึมของน้ำ สารกันเชื้อรา สารกันไฟ ซึ่งล้วนแต่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อผ้ระหว่างกระบวนการตกแต่งสำเร็จ ทั้งสิ้น

สารเคมีบางตัวอาจมีค่าบีโอดีสูง ซึ่งในขณะเดียวกันสารเคมีอื่น ๆ ที่มีค่าบีโอดีต่ำและมี คุณสมบัติคล้ายกันก็สามารถนำมาใช้ทดแทนกันได้ จึงนิยมใช้สารที่มีค่าบีโอดีต่ำ เช่น การใช้ Carboxylmethyl Cellulose แทนแป้ง ซึ่งมีประโยชน์และไม่เป็นอันตราย หรือหาทางขจัดออกไปได้ง่าย

โดยวิธีทางเคมี หรือทางฟิสิกส์ แต่ทั้งนี้ก็อาจจะมีสารเคมีบางตัวที่ใช้ทดแทนกันแล้วทำให้เกิดผลต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลเสียหายต่อสัตว์น้ำหรือการใช้น้ำในอนาคต และทำให้ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากขึ้น

เมื่อนำน้ำใช้ไปผ่านกระบวนการผลิตในขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนนั้นจะมีการใช้สารเคมีหลายชนิดและปริมาณต่าง ๆ กัน หลังจากน้ำใช้ผ่านเข้าไปในกระบวนการผลิตแล้วก็จะกลายเป็นน้ำเสียซึ่งจะต้องนำไปปรับปรุงให้มีคุณภาพที่เหมาะสมก่อนจะปล่อยสู่แหล่งน้ำสาธารณะ โดยน้ำเสียที่ได้จากกระบวนการฟอกย้อมนั้นมีสิ่งสกปรกเจือปนอยู่มากมายหลายประเภท ซึ่งอาจจะจำแนกออกเป็นประเภทที่สำคัญ ๆ ได้ดังนี้คือ

1) สีย้อม

ในการย้อมเส้นใยจะมีการดูดซึมสีย้อมจากสารละลายสีย้อมเพียงบางส่วนเท่านั้น สีย้อมที่เหลือจะคงอยู่ในสารละลายสีย้อม และจะถูกปล่อยออกมากับน้ำเสียในที่สุด ปริมาณสีย้อมที่ยังคงเหลืออยู่ในสารละลายสีย้อมจะแตกต่างกันไปตั้งแต่ร้อยละ 5 - 50 ขึ้นอยู่กับประเภทของสีย้อมที่ใช้

2) สารเคมีที่ใช้ช่วยในกระบวนการฟอกย้อม รวมทั้งสารเคมีที่ใช้ในการตกแต่งสำเร็จ

สารเคมีที่ใช้ในอุตสาหกรรมฟอกย้อมและการตกแต่ง มีอยู่หลายประเภท แบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

- สารช่วยย้อม (Auxiliaries Chemicals) ได้แก่สารช่วยขจัดสิ่งสกปรก (Scouring Agent) สารช่วยเปียก (Wetting Agent) และสารที่ช่วยในการย้อมสีให้ได้สีที่สม่ำเสมอ (Leveling Agent)
- สารเคมีพื้นฐาน (Basic Chemicals) เป็นสารเคมีที่ใช้ในกระบวนการฟอกย้อมโดยตรง ได้แก่ กรด ด่าง บัฟเฟอร์ เกลือ สารฟอกขาว และสารลอกแป้ง
- สารเคมีตกแต่งสำเร็จ ได้แก่ สารที่ป้องกันการซึมของน้ำ สารกันเชื้อรา สารกันไฟ กันยับ เป็นต้น

สารเคมีต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเมื่อนำมาใช้ในกระบวนการฟอกย้อม สารเคมีเหล่านี้ส่วนใหญ่จะคงเหลืออยู่ในสารละลายสีย้อมหรือน้ำซักล้าง และจะถูกปล่อยปนออกมาในน้ำเสีย

3) สิ่งสกปรกเจือปนในเส้นใย

วัสดุสิ่งทอที่ถูกลำเล้าผ่านกระบวนการฟอกย้อม ล้วนแต่มีสิ่งสกปรกเจือปนมาบ้างไม่มากก็น้อย โดยทั่วไปเส้นใยธรรมชาติจะมีสิ่งสกปรกเจือปนสูงกว่าเส้นใยสังเคราะห์ เพราะนอกจากจะมีสิ่งสกปรกเจือปนที่ติดมาระหว่างกระบวนการผลิตแล้ว ยังมีสิ่งสกปรกเจือปนที่ติดมากับธรรมชาติซึ่งมีปริมาณค่อนข้างมากด้วย เช่น เส้นใยขนแกะมีสิ่งสกปรกเจือปนที่ติดมากับธรรมชาติที่ต้องขจัดออกไปในขั้นตอนการเตรียมผ้าถึงร้อยละ 10 สิ่งสกปรกเจือปนเหล่านี้มีทั้งที่เป็นสารซีผึ้ง ไขมัน โปรตีน ตลอดจนสารประกอบโลหะต่าง ๆ นอกจากนี้ ในกระบวนการผลิตก็ยังมีสารเคมีต่าง ๆ ลงไปในเส้นใยด้วย เช่น พวกสารหล่อลื่น และแป้งที่ใช้ในการลงแป้งด้ายยืน เป็นต้น สิ่งสกปรกเจือปนเหล่านี้จะถูกขจัดออกจากเส้นใยในขั้นตอนการเตรียมผ้าก่อนการฟอกย้อม และจะหลุดติดมาในน้ำเสียจากขั้นตอนการเตรียมผ้า

4) เศษเส้นใย

ในน้ำเสียจากกระบวนการฟอกย้อมมีองค์ประกอบอันหนึ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ เส้นใยที่หลุดออกมา เศษเส้นใยนี้หากมีปริมาณมากก็จะทำให้เกิดปัญหาการอุดตันของน้ำเสียในเครื่องย้อมได้ นอกจากนี้ ในกรณีของเส้นใยโพลีเอสเตอร์ยังมีสารโอลิโกเมอร์ (Oligomer) ที่อาจหลุดออกมาจากเส้นใยและปะปนในน้ำเสียด้วย

5) สิ่งสกปรกเจือปนอื่น ๆ

นอกจากสิ่งสกปรกเจือปนต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว น้ำเสียจากกระบวนการฟอกย้อมยังอาจมีสิ่งสกปรกเจือปนอื่น ๆ อีก เช่น สารเคมีพิเศษที่ใช้ในการขจัดรอยเปื้อนบนผ้า ซึ่งมักจะเป็นสารประกอบพวก Chlorinated Benzene พวกสารเคมีที่ใช้ในการล้างเครื่อง เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งสารเคมีบางตัวก็อาจจะมีผลอย่างมากต่อลักษณะของน้ำเสียในภายหลัง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า สิ่งสกปรกเจือปนในน้ำเสียจากกระบวนการฟอกย้อม มีความหลากหลายอย่างยิ่งในแง่ขององค์ประกอบทางเคมี แต่น้ำเสียจากอุตสาหกรรมประเภทนี้ก็ยังมีข้อดีอยู่บ้าง ตรงที่สารส่วนใหญ่เป็นสารที่ง่ายต่อการบำบัด และมีค่าความเป็นพิษต่ำ

2.4 เทคโนโลยีเมมเบรนกับอุตสาหกรรมสิ่งทอ

อุตสาหกรรมโรงงานทอผ้าในสหรัฐอเมริกา ประสบความสำเร็จในการลดของเสียที่เป็นของแข็งลง 50-75% และสามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ 90-100% โดยความร่วมมือกันของโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าทั้ง 12 แห่ง ในการจัดตั้งโรงงานย้อมผ้า และทอผ้าที่สามารถนำสีย้อมที่ใช้แล้วรวมทั้งสารละลายต่างๆ ที่ใช้ในการย้อมมาใช้ในระบบใหม่ และจัดระบบใหม่ที่สามารถประหยัดน้ำและพลังงานได้มากขึ้น

เป้าหมายระยะยาวของอุตสาหกรรมโรงงานทอผ้า คือ สามารถนำน้ำจากกระบวนการสารละลายและสารเคมีอื่นๆ กลับมาใช้ใหม่ได้ประมาณ 60-80% โดยมีคุณภาพสูง แต่ปัญหาที่มักเกิดขึ้นบ่อยๆ สำหรับอุตสาหกรรมโรงงานทอผ้า คือ ความไม่แน่นอนของสารเคมีที่ใช้ในการดำเนินการเนื่องจาก โครงสร้างที่ซับซ้อนและการไหลของน้ำเสียไม่คงที่

การดำเนินการเน้นสีย้อมรีแอคทีฟ เนื่องจากว่า สีย้อมชนิดนี้ละลายน้ำได้ดีมาก และยากต่อการกำจัดออกจากน้ำเสียในสหรัฐอเมริกาใช้สีย้อมรีแอคทีฟในการย้อมเส้นใยเซลลูโลสประมาณ 40% โดยมีปริมาณของสารละลายเกลือสูงถึง 20-40% ของน้ำเสีย

ปัจจุบันน้ำเสียที่ออกมาจากโรงงานทอผ้า ประกอบไปด้วย สี สารละลาย เกลือ และโลหะต่างๆ ซึ่งสีก่อให้เกิดความน่ารังเกียจ ส่วนสารละลายเกลือ และโลหะเป็นพิษต่อจุลชีพ

เทคโนโลยีหนึ่งที่มีความสนใจ และคาดว่าจะมีบทบาทในการที่จะลดปริมาณน้ำเสียที่ออกมา คือ การกรองด้วยเมมเบรนซึ่งเคยถูกใช้มาแล้วเพื่อทำน้ำทะเลให้เป็นน้ำจืด การทำน้ำผลไม้และของเหลวอื่นๆ ในอดีตเคยใช้เมมเบรนชนิดอัลตราฟิลเตรชันร่วมกับนาโนฟิลเตรชันในการบำบัดน้ำเสียสีย้อมรีแอคทีฟเพื่อนำน้ำและสารละลายเกลือกลับมาใช้ใหม่พบว่าสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ 20%

เพื่อให้เทคโนโลยีเมมเบรนและการนำน้ำและสารละลายเกลือมาใช้ใหม่เป็นกระบวนการที่ได้มาตรฐาน สิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ

- การกำจัด concentrate
- การกำจัดสลัดจ์

- วิธีลดปริมาณของ membrane fouling
- หาวิธีการใช้สารเคมีที่ช่วยในการย้อมผ้าให้น้อยที่สุด

การกรองด้วยเมมเบรนถูกใช้ในกระบวนการหมุนเวียนในอุตสาหกรรมทอผ้ามานาน เมมเบรน RO ที่ทำจาก PVA ถูกใช้ในกระบวนการนำกลับมาใช้ใหม่เป็นผลสำเร็จในโรงงานทอผ้าขนาดใหญ่กว่า 20 ปี จนได้รับการรับรองจากมหาวิทยาลัย Clemson และ The American Water Works Association

กระบวนการกรองด้วยเมมเบรนเป็นกระบวนการที่อาศัยขนาดช่องว่าง (pore size) ของเมมเบรนเพื่อแยกขนาดของโมเลกุลเมมเบรนไมโครฟิลเตรชันมีขนาดช่องว่างที่สามารถแยกอนุภาคคอลลอยด์ออกจากสารละลายโพลีเมอร์ เมมเบรนอัลตราฟิลเตรชันสามารถแยกสารอินทรีย์ที่มีน้ำหนักโมเลกุลสูง เมมเบรนนาโนฟิลเตรชันยอมให้อนุภาคอิออนวาเลนต์เดี่ยวไหลผ่านและกรองอนุภาคอิออนวาเลนต์คู่ไว้ เมมเบรนรีเวอร์สออสโมซิสสามารถกรองอนุภาคอิออนและสารอินทรีย์ที่มีน้ำหนักโมเลกุลสูงกว่า 100 โดยยอมให้เฉพาะน้ำไหลผ่านได้เท่านั้น

กระบวนการเมมเบรนแตกต่างจากการกรองแบบธรรมดาทั่วไป คือ กระบวนการเมมเบรนเป็นการไหลแบบ cross flow ผ่านผิวหน้าเมมเบรน สามารถผลิตน้ำที่บริสุทธิ์ได้ยาวนานกว่าการกรองแบบธรรมดาหลังจากการฟื้นคืนสภาพโดยการทำความสะอาดด้วยสารเคมีจะให้เมมเบรนที่มีสภาพการใช้งานใกล้เคียงสภาพเดิม อายุการใช้งานของเมมเบรนประมาณ 2-5 ปี ขึ้นกับการใช้งาน

2.5 งานวิจัยที่ผ่านมา

Maynarovich และคณะ (1999) ทำการศึกษาการใช้กระบวนการ NF ในการบำบัดสีประเภทรีแอคทีฟในน้ำทิ้ง (Effluent) จากโรงงานฟอกย้อม ขนาด Lab-scale โดยใช้เมมเบรนแบบ Flat Sheet รุ่น NF45 ของ Filmtec และพบว่าสามารถกำจัดสีได้ประมาณ 99 % และกำจัดโซเดียมคลอไรด์ได้มากกว่า 80 % และเมื่อเดินระบบไปได้ระยะหนึ่ง ฟลักซ์จะค่อย ๆ ลดลงเนื่องจากการเกิด Fouling ซึ่งสามารถลดปัญหานี้ได้ด้วยการล้างทำความสะอาดเป็นระยะ ๆ และได้พัฒนาโมเดลขึ้นมาจากสมการของ Nernst-Planck เพื่ออธิบายการผลทลลง แต่ก็ยังไม่สามารถอธิบายได้อย่างละเอียดถูกต้องมากนัก โดยเฉพาะกับระบบที่มีความซับซ้อน

Mulford และคณะ (1999) ทำการวิจัยเพื่อศึกษาว่าผลของการดำเนินระบบ NF ในระดับ Pilot-plant จะสามารถแสดงถึงผลของการดำเนินระบบ NF ในระดับ Full-scale ได้อย่างถูกต้องหรือไม่ โดยผลการทดลองพบว่าอัตราการผลิต และคุณภาพของน้ำที่ผลิตได้จากโรงงานผลิตน้ำจริง ถูกจำลองโดยการดำเนินระบบ Pilot-plant ในช่วงเวลา 4 เดือนของการทดลองได้อย่างถูกต้อง โดยใช้เมมเบรนจากขนาดต่าง ๆ ที่ผลิตจากที่เดียวกัน และดำเนินระบบภายใต้สภาวะเดียวกัน โดยน้ำที่ผลิตได้จากทุก Plant มีค่า TOC 0.4 mg/L THMFP 35 µg/L และ HAAFP 28 µg/L และยังพบว่าอัตราการผลิตน้ำของ Full-scale Plant มีค่าลดลง 50 % ในช่วงระยะเวลาในการดำเนินระบบ 5 ปี โดยพบว่าแบบจำลองการต้านทานแบบ Second-order สามารถทำนายอัตราการผลิตน้ำได้อย่างถูกต้อง

Tang และ Chen (2001) ได้ทำการศึกษาการใช้ระบบนาโนฟิลเตรชันกับน้ำเสียสังเคราะห์จากสารละลายซีรีแอคทีฟและ NaCl โดยใช้เมมเบรนแบบแผ่น เพื่อศึกษาถึงค่าฟลักซ์โดยอาศัยพารามิเตอร์สี่ตัวคือ Crossflow Velocity, ความเข้มข้นเริ่มต้น, ความดันในการเดินระบบและความเข้มข้นของสารละลาย ซึ่งได้พบว่าค่าฟลักซ์นั้นขึ้นอยู่กับความดันในการเดินระบบ ในขณะที่ความเข้มข้นของ NaCl และซีรี ไม่มีผลต่อค่าฟลักซ์หรือในส่วนของประสิทธิภาพการกำจัดอย่างเห็นได้ชัด และพบว่าระบบสามารถให้ค่าฟลักซ์ที่สูงเมื่อใช้ความดันในการเดินระบบเพียง 500 kPa ในขณะที่กำจัดซีรีได้มากกว่า 98 เปอร์เซ็นต์และกำจัด NaCl ได้น้อยกว่า 14 เปอร์เซ็นต์ และน้ำสะอาดที่ผลิตได้นั้นมีคุณภาพสูง และให้ค่า % Recovery สูงถึง 99 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งในการทดลองยังไม่พบว่าเกิด Fouling กับเมมเบรน

Bes-Pia A. และคณะ (2002) ได้ศึกษาถึงการนำกลับมาใช้ใหม่ของน้ำเสียจากโรงงานสิ่งทอ โดยการใช้ระบบบำบัดแบบกายภาพ และเคมี ตามด้วยระบบเมมเบรน แบบอัลตราฟิลเตรชันและนาโนฟิลเตรชัน พบว่ากระบวนการทางเคมี-กายภาพนั้นสามารถกำจัด COD ได้ประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ และเมื่อนำน้ำไปผ่านระบบเมมเบรนต่อ พบว่าระบบอัลตราฟิลเตรชันไม่สามารถกำจัด COD ได้อย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่ระบบนาโนฟิลเตรชันกำจัด COD ได้มากกว่า 96 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้ระบบอัลตราฟิลเตรชันยังไม่มีผลต่อประสิทธิภาพในการกำจัดค่าความนำไฟฟ้าได้มากนัก ในขณะที่ระบบนาโนฟิลเตรชันกำจัดค่าความนำไฟฟ้าได้สูงกว่า 67 – 85 เปอร์เซ็นต์